

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre kor. 20.—

Félévre > 10.—

Negyedévre > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

—⊗ Budapest, május hó 10. ⊗—

Krónika.

Pör és politika.

— május 8.

Ma, pénteken, amikor óhatatlan késésnél fogva a Polónyi pörével foglalkozunk, már nyoma sincs semmi izgalomnak. A tárgyalás befejezésével mintha az eső mosta volna el, a por lepte volna be, a természetszerű jelentéktelenség söpörte volna el. Mintha csak Polónyi Géza gondolna még vele, aki megkapta ellenfele skalpját és Lengyel Zoltán, aki a semmiségi panasz révén még nyakig benne ül a pörben. Az ilyen időpont a legalkalmasabb arra, hogy a nagy pör csaló látszataival foglalkozzunk.

Mert csaló látszat volt a nagy izgalom. Külsőleg és hivatalosan annak szólt, hogy vajjon mi az igazság a Polónyi-legendakörben? Pedig éppen ez a momentum izgatta legkevésbé az embereket ebben a pörben is, másban is, ahol nyilvános emberekről van szó. A pör megindulása előtt is Polónyi minden barátja esküdött Polónyi ártatlanságára, az ítélet után is Polónyi minden ellensége esküszik a bűnösségére. Ami azoknak elég volt, hogy a vád bizonyítatlanságát lássák, elég volt ezeknek, hogy Lengyel Zoltán minden állításának konkrét alapját felismerjék benne. S azok szerint Polónyi fényes elégtételt kapott a bíróságtól, ezek szerint a bíróság nem csinált egyebet, mint elintéztett egy aktát, anélkül, hogy az ügyet is elintézte volna.

Nem a bíróság hibája ez, hanem az igazságszolgáltatásé. Különös, lehetetlen dogmák fűződnek hozzá. Elvontan nézve, olyan egyszerű, hogy aki valamit állít, az vagy bizonyít, vagy nem s eszerint igaz a vagy nincs. S ugyancsak elvontan olyan világos, hogy akire nem tudnak bizonyítani, az ártatlan. A valóságban? Tudvalevő, hogy a valóságoknak az ezredrésze sem bizonyítható s éppen az, ami mellett bizonyíték van, sokszor csak a logika végzetes játékából fakadó káprázat. Jaj annak, akinek igaz a bizonyítékoktól függ. Ez szól Polónyinak is, szól Lengyel Zoltánnak is. Elvégre ez az ember is szegény, mert az ilyen pörben alulmaradni nem csekélység.

*

Az ilyen pör. Polónyi becsületéről van benne szó s éppen ezzel nem törődik senki. Saját kijelentése szerint maga Polónyi sem, mert úgy hagyta ott a tárgyalást, hogy vigye az ördög, ez a pör már nem tartozik az ő

becsületére. Természetesen akkor más verdiktet várt, mint kapott. Politikáról volt itt szó és voltaképpen csak politikáról. A függetlenségi párti urak, akik a folyosón lármáztak és Zsitvay fejét követelték, ne szégyeljék magukat. Tán nem tudták, de érezték, hogy ez a pör egy darab súlyos politika, talán a legsúlyosabb, s ahol az érdek, a főbenjáró érdek az ur, ott nehéz belenyugodni a birói függetlenségről szóló tételbe, mely ha igaz is, hát ebben az esetben ne legyen igaz, mert nagy bajt lehet vele elhárítani. Volt valami a levegőben, valami balvégzetű feszültség, mely mind csak a Polónyira kedvezőtlen ítéletet várta. S ha az esküdtek elfogultak, vagy gyávák voltak, akkor is adassék nekik hála, mert nem tartozik ugyan rájuk, de a villámra sem tartozik, ha tűz támad ott, ahol lecsap, mégis jobb villám az, mely nem csap le valamibe. Nincs rá semmi kézzelfogható indicium, nem történt rá semmiféle készüllet, még a gondolata sem támadt senki agyában tudatosan, — de ha a verdikt Lengyel Zoltánt felmenti, irtózatossá anarchoz kap lábra az országban. Hogy régi erejében kitör a zsidógyűlölet, csak epizód. De a koaleált pártok hajbakapnak, az egész mostani politikai alakulás felbomlik, szó sem lehet többé a koalíciós program nyugodalmas lebonyolódásáról s a politikai zürzavarból kiszüremlik a legrettenetesebb rendszer, mely direkte egymás ellenében sorakoztatja az embereket.

Hogy miért? Hogy hogyan? Bajos lenne elmondani, hogy miért és hogyan függött a francia köztársaság sorsa attól, hogy egy kis tisztje ártatlanul vagy bűnösen ül-e az Ördög-szigeten. Nem az emberséges igazságszeretet mozgatta ott sem a nagy indulatokat, hanem valahogyan az összes politikai és szociológiai érdekek belekapcsolódtak ebbe a témába és engageálták magukat, ki az egyik mellé, ki a másik ellen. Az ilyen esetekben sohasem a természetes konzekvenciák állnak be, hanem az előre elhatározottak. Az emberek azt mondják: ha pedig az a Lengyel Zoltán ki nem kap, akkor jaj ennek meg annak, mert ezt és azt teszem, hogy ne igen örüljön ez meg az a diadalnak.

Hogy kicsodák ezek meg azok, az körülbelül exponálódott. A Polónyi kudarcának állítólag örültek volna a zsidók, mert antiszemitának tartják Polónyit. Ezzel az összes antiszemiták Polónyi mellé voltak szegődtetve. Örültek volna mindazok, akik a függetlenségi párt mai politikájában elvfeledást és Rabagas-tempótlátnak. Ezzel az egész kormánypárti függetlenségi irányzat érdekszákkal Polónyi mellé lett fűzve, aki maga nem is tagja a pártnak, nincsen is tulsok személyes barátja, de ő lett

volna a demonstrálható Rabagas s ezért nem szabad őt védtelenül engedni. A szenvedély rémes gyorsasággal végzi a torzitást. Huszonnégy óra alatt Polónyi Gézából a nemzeti eszme mártirja lehetett volna, akit pénzen szervezett összeesküvés döntött vesztébe. Ki ne tudná, hogy hogyan fajul el az ilyen ügy? A tisztaeszlári vérvád két nap alatt lángolt szét az országban, a Perczel Dezső darabontjai hiába kaptak pofonokat, huszonnégy óra alatt talpra állították az országot a vad erőszak ellenében. Ki okoskodik, mikor tömegszendvedélyek készülnek? És ki akar igazságos lenni, mikor a bőréről van szó?

Az igazságszolgáltatás, különösen az esküdti ítékezést illetően, lutri. Hát ezuttal az ország ütötte meg a főnyereményt, nem a lutrizó két fél. Ezek nem kaptak és nem vesztek semmit, mind a kettő a maga javára magyarázhatja az eredményt. De jó, hogy így történt, hogy egy tiszta, világos döntés a vádlott mellett, lángra nem lobbantotta az ugrásra készülő szenvedélyeket. Jó most jósolgatni s esetleg nevetségesnek is látszani a jóslattal, melynek ellenpróbája, hála Istennek, nincsen. Jó az a lehetőség is, hogy az egész csak számárság, mert mindez csak agyrém, de aki, mint én, hisz ebben az agyrémekben, az rémülten gondol arra, hogy milyen hiábavaló minden politikai munkálkodás, milyen silány minden politikai koncepczió, — a politika, mint a Bodeni-tó lovása, befagyott vizeken kopogtatja paripája patkóit, s ha be nem szakad alatta a csalóka jég, soha sem tudja meg, hogy keresztünyargalt a halálon.

Semper.

Mystica.

A vén, szines, gót templomablakon.
Bús, lomha esőszálak folydogálnak,
Árnyéka van csak fénynek, napsugárnak,
A requiem zsong fájón, elhalón.

Tömjénfüst száll a széles bolt alatt.
Egy-egy ásitó, nyirkos, mély sárokban
A karcu gyertyák sáppadt lángja lobban,
Komor, sötét palástban áll a pap.

Kétségbeejtő, vádoló panaszszal
Sír föl a lassu, gyászos, ősi kar-dal:
A holnapot — ki tudja — látod-e?...

Fakó aranyrámáikból a szentek
Keskeny, fehér arcukkal ráammerednek
És tompán bűg: In illo tempore...

Kárpáti Aurél.

Ha az ember nem buta, veszedelmes őszintének lennie.

*

A tulember, akinek a világ nem eléggé jó, közösen küzd a gazemberrel, aki a világnak nem eléggé jó.

Bernhard Shaw.

Apró történetek.

I.

Az Élet kelyhe.

Irta: BALLA IGNÁCZ.

I.

Az öreg, pupos Andolfatto Fortunato ott ült reggeltől estig sötét kis boltocskájában, amely tele volt patinás öreg fegyverrel, feketészöldszinű antik bronzszoborral, nehéz himzésű miseruhával, vésett gemmával és pókhálós gobelinnel. De nemcsak reggeltől estig bóbiskolt itt, hanem estétől reggelig is, mert annyira szívéhez nőttek ezek a megfeketedő régiségek, hogy aludni is csak itt tudott közöttük. Ide vetette meg hát öreg cselédje, Candia, éjjelenként az ágyát is, amikor bezárta a pántos vasajtót és a kis pupos itt aludta az igazak álmát.

Sötét kis boltocskájának minden egyes régiségét annyira szerette, hogy szinte félt, amikor egy-egy komolyarczu történelemtudós, nagyszakállu régiségbuvár, vagy egy-egy gyűjtési szenvedélyű gazdag angol belépett kis boltjába, amely ott állott a Borgo Spiritón. Félt, hogy megveszik valamelyik régiségét és — elszakítják tőle. Pedig az öreg jól tudta, hogy a kis üzlet jövedelmet csak így hajthat és hogy neki ebből a jövedelemből kell megélnie, de azért mégis napokig rosszkedvű volt, ha egy-egy kedves régi fegyverét, vésett gemmáját megvették. Ismerte minden öreg fegyver eredetét és tudta minden bronzszoborról, hogy hol találták. Tudta, hogy minden egyes finom művű öreg ezüstékszernek ki volt a készítő mestere, ki véste a száztüzi gemmákat, melyik biboros hordta a sulyos, arany és brokát miseruhát, hogy a gobelinek melyik marchese palotájának disztermét ékitették. Ismerte valamennyit és szerette valamennyit. Féltve, becézve el-elnézegette őket órákhosszat, meg-megforgatta, simogatta őket, mintha a gyerkei volnának.

De legjobban egy öreg, aranyfoglalású kelyhet szeretett. Csodálatosan gyönyörű munka volt ez az antik kehely, amely Pompejiből eredt, oda pedig valószínűleg egyik keleti helytartó révén került. Talán éppen a messze Indiákból. Valami meghatározhatatlan opálos anyagból készült, mely hasonlított az üvegehez, de varázslatos tüze volt. A hegyikristályhoz is hasonlós volt, de száz és száz fényben tündökölt. Opál sem volt, mert a fénye és tüze nem volt olyan fátyolos, mint az opálé. A színjátéka az onixhoz hasonlított, meleg fénye a gyémánthoz. Senki sem tudta, hogy miből készült. A legnagyobb archeológusok is csak azt tudták róla megállapítani, épp úgy mint az ékszerészek, hogy — gyönyörű...!

Aranyfoglalásban volt ez a csodálatos kehely. A talpát rubintszemű négy szfinx tartotta. Oldalt két krizoprasz angyal állott kinyújtott karokkal és a kehely nyitott száját e két angyal köralakban összefogott karja alkotta. Ez volt az Élet kelyhe...

Az öreg Fortunato Andolfatto egy pillanatra sem hagyta volna egyedül nagy kincsét. Úgy érezte, hogy ezer láthatatlan szállal van ez összenőve a lelkével. Aludni is csak azóta szokott itt a homályos kis boltban, amióta Rudini dogarossa hagyatékából hozzákerült az Élet kelyhe. Mindennap százszor elővette. Mindennap százszor megnézte, pedig ismerte már jól minden vésését, rejtelmes anyagának minden színjáté-

kát és a mondát is, amely szerint Kleopatra ebből a helyből itta az Élet ambróziáját azon a nászon, amelyet Antonius-szal ült...

II.

A Borgon aranyos fényvel ragyogott az alkony. Magas boros-kordék dőcöztek, utcái halárusok perlekedtek és messzé valahol a barna városfalak mentén valaki mandolint pengetett és édes-bus nápolyi dalokat énekelt...

A kis bolt előtt nagyuri fogat állott meg. Az inas szolgálatkészen ugrott le a bakról és bókolván nyitotta ki a nagy üveges batár ajtaját.

Szikár, borotvált arcú, szőke férfi szállt ki a kocsiból és az öreg púpos Andolfatto elébe sietett.

— Hallottam, hogy magának valami gyönyörű antik kelyhe van. Csodákat beszélnek róla. Én lord Devnigshoos vagyok és szeretném megvenni a gyűjteményem számára.

A kis púpos öregnek rémülten dobbant meg a szíve. De azért előhozta a kelyhet. Hadd csodálják meg mások is az ő kincsét... Mert eladni úgy sem fogja!

A lord körülforgatta, jobbról-balról jól megnézegette, bólintott egyet a fejével és így szólt:

— És mi az ára?

A nyomorék kis emberke úgy érezte, hogy elszorul a szíve verése. Hogy tőle elvigyék az ő gyönyörű kelyhét... Hogy ő soha többé ne láthassa az aranyszfinxnek rejtelmes tüzü szemét, a krizoprasz angyalok édes mosolyát, csodálatos vonalú karjait... Hogy kettészakítsák az ő szívét és szebbik felét, a kelyhet elvigyék innen az ő kis boltjából egy rideg, gondozott muzeumba... Nem, nem!

Lehetetlen árat akart mondani. Olyant, hogy az angol megszaladjon már a hallatára is.

— Ötvenezer lira! — mondta bátorságot erőszakolva magára. És titokban már előre örült annak, hogy a lord milyen rémült arcot fog vágni és hogy szó nélkül leteszi majd az ő drága kelyhét és int a kocsisának, hogy menjenek...

— Ötvenezer lira? — ismételte a lord. — Helyes. Megvettem. Itt a csekk róla! — és elővette csekkfüzetét és máris kitöltötte azt ötvenezer lirára.

A kis púpos Andolfatto értelmetlenül nézett rá.

— Az inasom rögtön itt lesz a pénzzel! — mondta és átadta a csekket az inasának, akivel a kocsis már el is robotgott.

III.

Andolfatto Fortunato már becsukta a vaspántos boltajtót. A boltives kis boltocskában már meg volt vetve a szegényes ágy is, de a kis púpos még nem feküdt le. Érezte, hogy ma nem tudna aludni...

Ott ült a háromlábú antik asztalka mellett, amelyen halomban állottak a bankjegyek és aranyak... Egész életére bőségesen elég volna... Ugy élhetne belőle, mint valami herczég!

De nem tudott örülni a pénznek.

Ugy érezte, a szíve szakad ki arra a gondolatra, hogy többé sohasem becézgetheti, nem láthatja, nem simogathatja az Élet kelyhének krizoprasz angyalait, azoknak gyönyörű ívelésű karját, hogy többé nem gyönyörködhetik az aranyszfinxek rejtelmes rubintszemében, a kehely csodálatos, opálos színjátékában... Hogy az Élet kelyhe többé már nem az övé...!

Ugy érezte, hogy ez a sok bankó és arany, amely előtte garmadában hever, bűnös Judás-pénz, melylyel ő a lelkét adta el... A lelkét, az Élet kelyhét, amely

a szívéhez volt növe, amely nélkül az élete most már üres és céltalan...

És ekkor úgy látta, hogy az Élet kelyhének krizoprasz angyalai tiltón felemelik ujjaikat és hallgatóan megfenyegetik:

— Eladtál minket és eladtad a — lelkedet!

IV.

Az előkelő szálló selyemfüggönyű nagy szobájában a lord maga elé állította az Élet kelyhét... Boldogan vizsgálgatta az aranyszfinxeket, a mélytűzű rubintszemeket, a csodálatos tűzben játszó kelyhet és a krizoprasz angyalok körben összefogott karjait... Előre örült annak, hogy mint fogják majd a londoni műértők irigyelni gyűjteményének ezért a legszebb darabjáért és szemével még egyszer végigsimogatta.

Majd felállt, hogy becsöngesse az inasát, hogy az gyapotba és selyembe csomagolja féltett kincsét.

Talán hirtelen állott fel, talán ügyetlenül fordult meg és karjával leütötte a kelyhet, vagy magától esett volna az le?

Nem tudja, csak azt tudja, hogy e pillanatban valami éles csattanás hallatszott és nyomában sikongó csörömpölés.

Az Élet kelyhe darabokra zúzódva ott hevert a nagy keleti szőnyegen... Gyönyörű opálos fényű kristályai, mint valami értéktelen üvegtörmelékek, még egyszer megcsörrentek a földön, az aranyszfinxek széjjelgurultak és a krizoprasz angyalok szerteroncsolva néztek fel a megrémült lordra...

V.

És másnap reggel, amikor Candia, az öreg cseléd benyitott a Borgo kis boltocskájába, ott találta a púpos kis Andolfatto Fortunatót a háromlábú antik asztalkára borulva, hidegen, megmerevedve, holtan...

Körülötte, az asztalon és a földön, bankók meg aranyak heverték...

II.

János élni tanul.

Irta: KERESKESNÉ FODOR ERZSIKE.

I.

Márton János belenézett a takarékpénztári könyvébe. Abba a könyvbe, amelyik eddig a jövőt képviselte előtte. De most nem a régi csillogó tekintettel nézte a hosszú nélkülözésektől nagyra nőtt végösszeget. Nem azzal az öntudatos büszkességgel, mint máskor szokta.

Félrebiggyesztette keskeny, vértelen ajkát, amíg gunyosan olvasta:

— Tizenötezer forint!

És a gondolatai így lázították a multja ellen:

— Ezért a rongy kis összegért éltél már harminczkét esztendőt? De éltél-e tulajdonképpen? Mikor nagy küzdelmek, tanítóskodás mellett elvégezted az iskolákat, hogy váltak be reményeid? Állást kaptál ebben az életet, kedélyt őrítő hivatalban és még kötelezően boldognak is éreztetted magadat, talajt sejtven a lábad alatt.

És azóta?... Dolgozol és számolsz. Dolgozol a jövődért és számolsz a jövőre, mikor már legfeljebb nyugtod les, de élvezeted nem. Nem mersz jóllakni, mert a holnap biztonságát csökkenti a kidobott pénz és félsz szépet álmodni, mert az ébredés még szürkébb lesz... Társaságba nem jártál, mert a magát sokra értékelő

koldusok fajtájából való vagy, akik tudják, hogy többek másnál és nem akarnak kevesebbnek látszani. Akik dolgozva, rosszul szabott kabátban verejtékeznek és megvetéssel gondolnak maguknál szegényebb, de jól vasalt ruhájú emberekre, akik minden adósságuk mellett élni mernek és nem félnek végigjárni a bizonytalanság, az izgalmak ingó ösvényeit.

Asszonyra nézni sem mertél. Az költséget jelent mindenféleképpen. Ha viszonyod van vele, ugye is, ha hites asszonyod, még inkább.

Vagy mertél-e tultengő becsületességben házasságra gondolni? — Dehogy! Féltél az éhenhalástól!

Leélted legszebb éveidet és tudsz-e beszélni az életről? És ha ujrászülethetnél, — az általad ösmert életre — érdemesnek tartanád még egyszer a világra jönni? A világra, ami a te szemedben semmi más, mint ez a te elpazarolt életed, verejtéked ára: rongyos tizenötezer forint!?

És mig lelkében így végigstorozta a saját életét, elhatározta, hogy nem robotol tovább.

Egy nagy árkus papírra ráírta szép, kalligrafikus betűkkel:

— Elni csak selyemben érdemes.

Betette egy borítékba és gondosan becsukta a fiókja rejtekébe; aztán elővette újra...

Előkereste a revolverét, nyugodtan megnézte, megvan-e töltve és rátette az írásra.

És olyan nyugalmat érzett, mint akinek sok bizonytalan küzdelem után döntöttek a sorsa felett.

Elhatározta, hogy mig a tizenötezer forintban tart, addig élni fog. Ugy, ahogy azt a regényekben olvasta. A tenger mellé megy. Elegáns lakást tart, inast hozzá. Finom ételeket és sokat eszik. Havanna-szivart szí és ah, három-négy napos tarka ingben járó kishivatalnok legmerészebb álma: mindennap frissen vasalt, hófehér, fényes inget vesz fel. Aztán szeretőt tart. Olyan asszonyt, amelyiknek selyem minden ruhája. Gondolata már tobzódott a nő parfümjében.

És mig az élni vágyás észrevétlenül lopódzott a szívébe, nyugodtan gondolta végig, hogy a pénze fogytán föbelövi magát.

II.

Márton János úgy élt Nizzában, mint egy herczeg. Elvezte a virágokat, a soha észre nem vett természet. Szeme megnyílt az Isten csodadolgainak bámulására. A kék ég mosolyra derítette, a tenger varázsa ábrándokat teremtett számára. Sokszor úgy járt, jól szabott ruhájában a tengerparton, mint egy álmódó. Nem kellett dologra gondolnia. Az üzleti papír kockái közül nem vigyorogtak rá a gyűlölt, összeadni való számok és a gondtalan semmittevés közepette, csodálatos, — az élettől megváltó revolver sohasem jutott eszébe.

Az étteremben költött, mint egy gavallér és a játéknál olyan nyugalommal vesztett, mint egy tőkepénzes.

Nem vette észre, hogy fogy a pénz, egy élet keresménye... és a pénzzel fogy a határidő...

A szerelem minden simogató kerítője: mámoros tengerparti éjszaka, kábitó illat és selyemsuhogás szövetkezett az élet leggyönyörűbb csodájának, a csóknak megösmertetésére.

Grófnő volt-e vagy utcai leány, — az mindegy. Voltak tündöklő barna szemei, duzzadó ajka. És a vállai Márton Jánosnál sokkal nagyobb szakértőket is bámulatba ejtettek volna.

Csókolni úgy tudott, hogy egyszerre perzselte meg amannak minden csepp véréit és teste olyan volt, mint

egy csodaszámba menő, délszaki virág, amit művész keze helyez csokorbá, avagy rendez el diszül illő keretbe.

Ruháinak minden puha, illatos darabja élt és ennyi lüktető élet közepette János nem ért rá a halál gondolatával bibelődni.

Ő most élt, csókolt és szeretett.

Virághegyeket hordott kedvesének. Este elsötétített hajón tartotta karjaiban és hajnaltájt elválva tőle üzte a vágó újra és újra látni, újra ölelni...

A visszafajtott fiatalság minden izzó esszenciája lángolt a vérében és a lángra lobbant öröktűz kezdte emészteni a szürke élet pinczelevegőjéhez szokott, hűvös kedélyű hivatalnok életerejét.

Multak a hetek.

Egy reggel eltűnt a mesebeli grófnő. Szótlanul. Nyomtalanul. Senkinek sem szólt, senkitől nem bucsuzott és senki sem tudta, hová ment.

A szobájában ott maradtak az elfonnyadt, meg a még illatos virágok, a János virágai és a levegőben ott kísértett az alig elcsattant csókok megnevezhetetlen mámora.

És Márton János odaborult a selyempaplanra; az üres, puha ágy fölé és életében először hullottak szeméből a fájdalmas csalódás keserű könnyei...

A pénze is elfogyott. Annyi maradt, amivel visszautazzon a virágok országából. Haza, ahol senki sem várja, csak íróasztalában az elfeledett, halálra töltött fegyver.

A vonatmenti szépségek még borongósabbá tették a hangulatát és Isten tudja, de minden szomorúsága, csalódottsága mellett olyasmit érzett, hogy van tartalma az életnek. Hogy van, vagy legalább is volt valami olyan, amiért egy egész életet érdemes végigküzdeni, hogy elérje az ember és utána egy fájó, mégis édes emlékekkel telt másikat végigbandukolni egyedül, kiverten, hogy emlékezhessen a ra, ami volt...

*

Otthon kinyitotta az asztala fiókját. Kezébe fogta a revolvert és szinte gyerekes félelemmel toltta el magától.

Kivette azt a régen irt egysoros írást és össze-tépte. A helyébe odadobta az üres takarékpénztári könyvet.

Aztán összehúzódott a szék sarkában. Ugy érezte, hogy fáradt. Betegnek is érezte magát. Az is volt... Az ösmeretlen tüzek mérge kék karikát vont beesett szemei köré és behorpasztotta a mellét.

És így, betegen, csalódva, koldusszegényen mégis élni akart.

Megösmerte az élet fogalmait, a színeket, a czélt, melyet elérni gyönyör és úgy vette észre, hogy még az öntudatos szenvedésért is érdemes élni...

Bekopogott a hivatalába.

Kezébe fogta a szellem koldusbotját, a tollat és tovább indult az Élet utján...

A részvét a betegek felebaráti szeretete.

*

Minden negyven évet meghaladott férfi gazember.

*

Az élet mindenkit egyformává tesz, a halál kiemeli a jelest.

Bernhard Shaw.

A herczeg.

Az én sok szép tavaszi álomom
S az én kevés diadalom,
Lássátok, mind el kell prédálnom
S Vele mennem fiatalon.
Mert megjött az iszonyu herczeg;
Lemállt lelkekről a fegyverzet
S testemről az üde színek.
Övé mind. Ismerem őt régen,
Nagyok számára irt mesékben
Olvastam, megölt sok szívet.

Egy tárlaton, a zenés estén
Villant először rám szeme,
Fáradt voltam és élni rest én
S bolondosan sírt a zene.
A herczeg, hopp, előmbe lejtett,
Hol az utat friss lombok helyett
Lázban festett képek szegik,
S e csoda-út illataképpen
Erős parfüm terjedt a légben,
A kékfényű mennyezetig.

Kiszöktem. Ám üzött a herczeg,
Veríték verte testemet,
A parkban mély árnyak heverték
S ruhám pihés köd este meg.
A hallgatag tónál utólért
S szivemben a vadúl futó vért
Megállította hús keze.
Riadtan néztem a tavon szét,
Hogy ring száz furcsa gnómhajóként
Távol lámpák fehér tüze.

S ő suttogott: „Az udvaromba
Ilyen legényt kell hogy vigyek,
Szeretek, lelked csupa pompa,
S lásd, gyenge, mint a friss rügyek.
Fiacskám, itt mért volna élned,
A gyötrelmem szivedbe mélyed,
Kis apródomnak viszlek én:
Nálam egész nap csak nevetnek,
S lázas tüze nem lesz szemednek,
Hús lesz s üres, mint az enyém...”

Tudom, hogy szörnyű ez a herczeg,
De nem hagy el, jaj, nem hagy el,
Lássátok, sokszor sírni kezdek,
Mikor este aludni kell.
Ha a lámpám már el van oltva,
Tudom, itt hallgat, rámhajolva,
Igy telik el az éj fele,
Ó, ha akkor szemem kinyitnám!
Két vigyorgó, mély szem mered rám,
Az ember megőrül bele...

Tóth Árpád.

Krónika II.

Türr tábornok.

— május 8.

A Szent Szövetség hatalmas borjubörlábtyüt tudott rákanyarítani Európa rugdalózásra kapott alsó végtagjaira, de még Metternich Kelemen sem volt az a nagy varga, hogy kitalálta volna a csizmát, amelyik örökké tart. Állta a munkája egy darabig, de (vagy három évtized múlva) szétvásította nem az a hibája, amit már munka közben minden varga tud, hogy majd meglazul a varrása, kihull a szege, hanem az a másik, amelyikről olyan szívesen feledkezik meg minden emberi szabad mozgásnak a tok-készítője: hogy megnövekedik alatta a tyukszem. Mentül szorosabbra szabod a csizmát, annál haragosabbra növekszik alatta a tyukszem. És ha a csizmát Metternich meg Sándor császár szabják: olyan jó munkát végeznek, hogy a nyomása alatt a tyukszemből tüzhányó kupja dagad.

A tizenkilencedik század középső harmadára szétfeszlett a Napoleon után összetákolott új rend és kikapván azok, akik mindig elsőül kaptak ki, a Bourbonok, elindult a jobb szó híján forradalomnak nevezett valami, hogy lánghangon hirdesse mindannak a szükségét, jöttét és nagy boldogságígérését, amiről mi ma már nem is beszélünk, nemhogy kiabálnánk, mert érezzük a szükségét, ittlétét és nagy ígéretességét. A Szabadságot, amely csak addig van, amíg nincsen, amelyért tehát — beszéljek iróniával? — ontanunk kell utolsó csepp vérünket, amelyért — beszéljek a legszentebb szent igazság szerint? — pimasz, vagy beteg, aki ha kell, rabszolgává lenni nem tud. Kortársam a mai, immáron kivivott szabadságban, sőt az előrelátott és megremélt szabadságban is: te Eleutheria istenasszony oltárát csak kétféleképpen tudod látni, vagy úgy, hogy az utolsó csepp vér, vagy pedig úgy, hogy az utolsó garas munkabér hever ott rajta véres áldozatnak.

De: — még az istenasszony is megöregszik, tehát Eleutheria is volt hajdan fiatal. Hódító, igaz és jogos, mint az asszony a Klimaktérion előtt. Nem vonszolt feleslegesség, nem lényegeszünt pusztá formá, csak takarításra és zsörtölődésre való, hanem kardnak, csel-szövésnek, izmok és elmék gyilkosan vakmerő játékának bére, jutalma, glóriája. Eleutheria is volt fiatal...

Amikor még nem volt itt a Szabadság úgy, mint ahogyan most közibénk öregedett már, akkor a szerte-foszló arany ruhájáért, amely fényes röptében szakadozott le róla: daliák verekedtek. Ki a ruhájáért, ki az aranyáért, ki meg a teste valóságos mivoltának a sóvárgott megláthatásáért. A tizenkilencedik század középső harmada egy egészen speciális katonatípust termelt: a szabadságharcosét. És ez a tizenkilencedik századbeli szabadságharcos nemcsak külsőségekben, nemcsak formákban különbözött más idők, más korok szabadságharcosaitól, hanem esszenciális vonásokban is. Nem csupán a kor és nem pusztán a mellékczelek különbözősége választja el ezt a típust más idők sza-

badsághőseitől, hanem még más valami is: az, amit jobb szó híján kénytelen vagyok »öntudatosság«-nak nevezni, mert cinizmusnak nem nevezhetem. A legújabb kor szabadságharcosainak — egy szál levelet sem akarok elvenni a koszorujukból — az önámítás nagy és nagy alkotásokra hatalmas tehetsége mellett kellett birni azzal a másik, hidegebb kvalitással is, hogy ne csak érezzék, hanem tudják is, hogy »mitől döglük a légy«. Brutusnak, Cassiusnak lehetett a szabadságharcz még tisztán »szent ügy«, hiszek még a Casca naivitásában is, de a condottierek megtanították a világot arra, hogy a háboru üzlet is, Vauban és Napoleon pedig papirosra meg emberbőrre pingálták le, hogy a hadviselés mesterség, amihez nem elég az ugynevezett sziv és az izom, hanem kell hozzá az értés, a tanulás és a gyakorlás is.

Utánuk tehát a szabadsághős foglalkozása is pusztán alkalomszülte, avagy diszpozíció okozta állapotból mesterséggé finomodott fel, vagy közönségesedett el — válaszsza magának kiki azt a szót, amelyik jobban tetszik neki. Lehetetlen a múlt század szabadságharcosain észre nem venni az üzletszerűség vonását, az egy Krapotkin kivételével. Verekesznek Görögországért is, Moldváért is a török ellen, megtalálhatók Lengyelországban, a cserkeszek között, az olaszoknál, Magyarországon, a délnémet forradalomban, mindenütt. És kétségtelenül mindenütt hevíti őket a világszabadság szent ideálképe, de épp olyan kétségtelenül melengeti őket a megélhetés gondolata is. Egy hajszálnyi hiba ezért nem csik a történelmi nagyságukon. Bem nagy katona, ha először Lengyelországért, azután Magyarországon, végre pedig Törökországért harcolt is, Guyon ideális szabadsághősi mivoltából nem von le egy iótát sem, hogy nem értett a szövöszékhez vagy a rovincsoláshoz és azért mindig ott volt, ahol a mestersége folyt: a háboru.

Ezen a perspektíván keresztül kell meglátni Türr István tábornokot és akkor, az igazságnak ezen a látótávolságán keresztül mindjárt nyilvánvalóvá lesz, hogy felette állott az átlag-szabadsághősök színvonalának. Katonának nevelkedett, nem intézetben, hanem abban az iskolában, amely a legsokoldalubbak látszik, pedig tulajdonképpen a legegyszerűbb: az életben. Semmi másnak nem szánta a sorsa, csak katonának. Olaszországban, a légióban, Badenben, Argentínában, a krimi félszigeten és Garibaldi mellett, mindenütt a katona munkájára volt utalva és mégis tudott diplomatává is fejlődni, technikai gondolatok kigondolójává és megalkotójává is erősödni. »Nem sors, nem eset« vitte csupán, mint annyi más társát: Türr vitte magát is, olyan értékekkel, amelyek minden más helyzetben is, minden körülmények között értékek maradtak volna és érvényesültek volna is.

Hideg, de igaz és nem tisztességrontó mértékkel mérve nagyobb volt magánál Garibaldinál is abban, hogy míg ez hitt saját magának is és pózolósa nem színészkedés volt, hanem fanatizmus, addig Türrnek le kellett győznie a saját maga kétségeit is és érteni

ahhoz a művészethez, hogy hitet keltsen olyan eszme iránt, ami őt természetszerűen nem járhatta át a hitnek minden erejével. Ez a megőrzött és rejtett hidegsége tette a marsaliaiak diplomatájává, a számítóképeségnek ezzel a Garibaldiból hiányzó kvalitásával tudta az orbitelloi parancsnoktól megszerezni a fegyvereket, amelyek nélkül a marsaljai partraszállás operetté vált volna. Palermónál, Messinánál a győzelmet az olaszok csak kiverekedték, a terv Türré volt, amikor pedig Garibaldi kinevezte Nápoly kormányzójává, egyszerre revelálódott benne a kormányzótehetség, a politikus.

Ha hatvanhatban Bismarcknak a szemhatáron is túllátó kegyetlenségén és minden felesleges érzélgést, hálát s efelét kizárni tudó lángelméjén meg nem bukik a magyar felkelés ügye, akkor érkezett volna meg Türr a nagysága tetőpontjára, ott szánt neki sorsa olyan szerepet, ami talán tulragyogta volna a magyar történelemnek sok más ragyogó nevét. De itt a szerencse — minden szabadsághősnek multhatatlan kelléke — cserben hagyta, a viszonyok megtagadták tőle az érvényesülésnek azt a lehetőségét, amelyre talán egész életében vágyott, — igazán vágyott. Ha tetszik, lehet ezt tragikumnak is tekinteni: hogyan állítja meg a jégember utjában a tüzembert, hogyan kell a számítani mindig tudó Türrnek akkor bukni el, amikor a cél feledtetni vele talán még a számítást is és amikor elébe lép a minden számítóknak legnagyobbja: Bismarck.

De nem. Türr életében még ez sem lehetett tragikum, mert a tábornok nem a tragikus hősök nemes, de valljuk be meglehetősen élhetetlen fajtájából való volt. Erős és munkakereső lélek, aki csalódásait talán őrizgeti bus emlékekkel a szívében, de nem csinál belőlük káoszt. A kudarc után új munkát keresett s annak a munkának az eszközét csak olyan keményen megfogta, mint a kardot, amely az ő kezében nemcsak fegyver, hanem szerszám is volt. A munkaszeretet és a kötelességtudás pótolta benne azt, ami talán hiányzott belőle meggyőződéses hévben és lelkesedni tudásban.

Egybevetve élete külsőségeit a belső mivoltával: egyénisége ott áll valahol Garibaldi és III. Napoleon között. Hogy nagyságukat nem érte el, nem rajta mult, hogy okosabb és hasznosabban kiélt életet élt mindegyiknél: a maga érdeme.

Negyvennyolcz évvel ezelőtt, 1860. május hónap 6-án indult el Génua mellől az a kis hajóhad, amely vitte Garibaldi ezernégy emberét Marsala felé. Amikor megérkeztek, Türr István volt az első, aki partra szállt. És most, negyvennyolcz esztendő után, megint május hatodikára érkezett meg egy kicsiny, fekete hajó ismeretlen partokhoz. Vajjon várták-e ott a vörösingesek és felriadt-e az évviva, amikor megérkezett Türr tábornok? Oda, ahonnan emléke mindig sugározni fog felénk.

Paganel.

Egy régi festmény előtt.

Nyútt háttérből mosolygsz rám ámulóra,
Te férfszívet megremegetető,
Aranypártás, feketefürtű nő,
Lehúnyt idők igéző hiraóója.

Éjszín szemed nagy üdvökről regélget,
Az élet titka mélyükben ragyog —
Hogy vihattak bajt délczeg lovagok
E két szem mosolyáért és teérted!

... Talán te voltál, kit álomban, ébren,
Oly vágyón vártam útlan-utamon —
És én, akit te vártál egykoron?

Ládd, századok korlátján át is érzem
Szemed varázsát, ajkaid hevét
S késő sóhajként száll e dal feléd!

Kún József.

A tudomány jegyében.

Alkoholizmus.

Kell-e mondanom: az antialkoholizmus nem az a félig mulatságos, félig vállonveregetnivaló jótékonyági társasjáték, aminek a javára rendezett fényes bazárból látszik? ... Ha sejtenék az előkelő hölgyek és lovagias urak, mi az, aminek a szolgálatában mosolyognak, pumponak, hajlonganak és *blechelnek*, talán összeborzonganának, mint amikor romboló elemi hatalmak közelségét érzi az ember. De »szerencsére« alig akadt, aki sejtette volna, — tanum az alkalmi ujság háromnegyedrésze — még az a nagy író is, aki a közéleti előkelőségek aranymondásai között három szál-elmésséggel járult a jótékony cél sikeréhez, s aki — fogadni mernék — örök szégyennek tartaná, ha a Moltke—Harden-ügyről találatnák olyan eget-földet rázó tudatlanságban, mint amilyenell az alkohol-kérdéshez szólt hozzá.

Ugy veszem észre, az a közhit, hogy az alkohol-ellenes harcz arra való, hogy »a nép« tisztátalan és hamisított italok helyett jó minőségű és tiszta italokat kapjon. Például kis üstön főtt valódi falusi törkölypálinkát, mint a szeszkontingens tulajdonosai önzetlenül szeretnék, avagy — ez a bortermelők hazafias álláspontja — mivel a pálinka testet és lelket nyomorit, ellenben a boldog élet arkánuma a tisztán kezelt, pancsolástól ment borital: ebből kell méltányos áron juttatni »a nép«-nek. Megint mások tudják, hogy a bor drága és kifogástalan minőségben alig kapható, a pálinka pedig gyilkos mérég, tehát az olcsó, üdítő és tápláló sört ajánlják az alkoholveszedelem ellen. Talán fölösleges mondani, hogy ez a világ valamennyi sörgyárosának és sörkereskedőjének *voraussetzungslas* tudományos véleménye. Mindezek pedig egyetértésben fujják a szép és igaz nótát, hogy küzdenünk kell az iszákosság ellen.

Az alkoholizmus elleni küzdelem azonban nem ebben áll. S az alkoholkérdés is sokkal nagyobb méretű dolog, mint amilyenek a rovására csinált viczekből hinné az ember. Mivel pedig már volt a javára előkelő bazár is, bizonyosan akárhány honfitársunk gondolkodott el azon, hogy ugyan minek *tant de bruit* azért a pár részeg tót

parasztért. És bizonyosan megbotránkozna, ha azt mondaná valaki, hogy még az ő pohár bora ellen is kifogása van valakinek. Holott, pedig ő még életében se volt berugva és szeretné látni azt az embert, aki övele el akarja hitetni, hogy árt az a három deczi könnyü bor — vizzel! amit ő egyszer-kétszer napjában megiszik. Hja, a részeges ember, az más...

Pedig az alkoholelleses küzdelem szempontjából a részeges ember sokkal hasznosabb a mértékletesnél, mert elrettentő példa, a mértékletes pedig a legrosszabb csábitó. Voltak idők; — ma már a végöket járnak — amikor kérdés számba ment, hogy az alkoholizmus ellen melyik a jobb küzdési mód: a mértékletesség-e, vagy a teljes tartózkodás. Ma ez a kérdés el van döntve. A mértékletesség igen jó jelszónak, mert nem határozott mennyiség, tehát mindenki esküdhetik rá s amelletl ihatik, amennyit akar. Ebből két dolog következik. Először az, hogy az alkoholos italok fogyasztásából élők igen erősen propagálják a mértékletességet. Természetesen, mivel azt nem mondhatják, hogy »mi a nép megmérgezéséből élünk«, ellenben látnivaló, hogy a mértékletesség igen alkalmas arra, hogy elhallgattassa az ivás-ellenes lelkiismereti skrupulusokat. A másik eredménye a mértékletességi mozgalomnak az a tréfás fölfogás az anti-alkoholistákról, ami a komoly küzdelemnek is minduntalan köti a kerekét. Aki csak a mértékleteseket ismeri, az joggal csinálhat minden vicczet, *de azért egy pohár borocskát csak megiszik*, vagy a *le az alkohollal — a garaton* alapján. A mértékletesség az, ami a vizet prédikálja és bort iszik. Természetes, hogy szeszivás ellen nevetségesség nélkül csak az beszélhet, aki maga nem iszik semmi szeszest italt.

Szeszes ital minden fajtájú bor, sör, pezsgő, likőr, pálinka. És jegyezzük meg, hogy ezek között nem a pálinka a legveszedelmesebb. Igaz, hogy a pálinkában van a legtöbb alkohol, de viszont tudjuk, hogy ennél fogva a bort borospohárból iszszák, a sört pedig söröspohárból, vagyis amennyivel kevesebb benne a szesz, annnyival többet szokás belőle inni. Az érdekelt körök üzleti fogása az, hogy az alkohol- okozta károkért az italok *minőségét* teszik felelőssé, mondván, hogy a bundapálinkában kozmás olajok vannak, a hamis borban ártalmas festékek — és a többi. Mindez becsapás, mert az orvostudomány előtt egészen kétségtelen, hogy a pálinka tisztátalanságai számbavehetetlen csekélységek, a borhamisításra való szerek pedig teljességgel ártalmatlan anyagok, ugy hogy ártalmasság dolgában a »tiszta«, »természetes« italok és az elátkozott hamisítványok közt semmi különbség sincsen. Éppen ilyen semmi különbség sincsen az *ordinaré* és a finom szeszestitalok hatása között se. A legolcsóbb pálinka és a legdrágább hétcstillagos V. S. O. P. hatása egyformán csak attól függ, mennyi alkoholt ivott meg bennük az ember. S hogy ez körülbelül egyforma legyen, arra való, amit mondtam: minden italt a maga poharából szokás inni.

A szeszestitalok gyártásába fektetett óriási tőke gondoskodik arról, hogy a köztudatból ki ne veszzenek az alkohol-babonák és hogy mindenki esküdjön az alkohol csodás erejére. Igy aztán közhit, hogy az alkohol a melegben hűsit, a hidegben melegít, a fáradtnak erőt ad, az álmatlannak álmot, az ostobát szellemessé teszi, az életet meghosszabbítja, a ragadós betegségeket távoltartja. Költők, művészek és tudósok zengik a bor dicséretét. S hogy ez a himnusz szüntelenül szóljon, arról meg gondoskodik gyöngeségeinkhez való ragaszkodásunk, a kényelmetlen igazságokkal szemben való ellenállásunk s az ital-babonáknak minden más babonákkal közös óriási tehetetlenségi ereje.

Tudományosan semmi kétség se fér hozzá, hogy az alkohol, amelyet minden szeszestitalban iszik az ember, nemcsak a részegesség formájában mérég. Pontos mérésekkel meg lehetett állapítani, hogy egy fél liter igen könnyü bor megivása után még huszonnégy órával is rosszabbak a szel-

lemi funkciók. Kiderült, hogy egy deczin aluli mindennapos borfogyasztás hosszabb idő múlva számbavehetően csökkenti a ragadós betegségekkel szemben való ellenállást és az utódok minőségét. Kísérletek azt mutatták, hogy igéri csekély alkoholemennyiségek nagy fokban megrontják a szellemi munkaképességet. Egyes munkákon ezt nagyon jól lehet mérni; pl. a betűszedésben a munka mennyiségét a kiszedett sorok számával, minőségét pedig a sajtóhibákéval. Természetes, hogy azok, akikkel a kísérletet csinálták, meg voltak győződve, hogy sokkal jobban tudnak dolgozni, mint ivás nélkül, mert az alkohol hatásai közé tartozik az ítélőképességnek az a gyöngülése is, hogy az ember minden dolgát különbnek tartja. Ennélfogva megszerzi az ivónak azt a boldogságot, ami minden nagyzási hőborttal velejár. S ha az alkohol hatása csak ennyiből állana, akkor azt is lehetne mondani, hogy ha nekem tetszik ez a boldogságos állapot, hát jogom van az egészségemet feláldozni érte: kinek mi köze hozzá? . . .

Csak hogy az a baj, hogy a szesz hatása nemcsak ez, hanem még egy csomó dolog, aminélfogva az alkoholkérdés megszűnik magánügy lenni. Az ivásnak olyanok is látják a kárát, akik az ital ízében nem gyönyörködtek, s ezeknek a joga teszi az alkoholkérdést nagy fontosságú szociális kérdéssé. És amióta az alkoholkérdés a vizetprédikálók kezéből a tudományos kutatókéba került, ebből a szempontból is ijesztő dolgok sülték ki.

Például mindjárt az, amit mondtam: hogy az alkoholisták utódai is károsodnak. Kétségtelen, hogy az epilepsziások, hülyék, örültek, gonosztevők legnagyobb része alkoholista szülők gyermeke. Sőt nemcsak az alkoholisták utódai ilyenek, hanem teljesen józan szülők is, ha a nemzés idejében valamelyik szülő be volt csipve. Ha ezt tudjuk, sok érthetetlen dolgot fogunk egyszerre megérteni egészséges családokba pottyant mindenféle testi-lelki nyomorékokról, okos szülők imbecilis gyerekeiről és a fájuktól messze esett egyéb almákról.

Az elmebetegnek és a börtönök lakóinak egyformán körülbelül fele köszönheti a sorsát az italnak, a szülők ivásának áldozatairól nem is beszélve. Az ember testi épése ellen való bűnök majdnem kivétel nélkül alkoholos állapotban követődnek el, azok között, amiket az ember a kijózanodás után keservesen bálni szokott, tömegével van a jóvátehetetlen cselekedet, meg az olyan dolog, aminek a börtönben van a folytatása.

Hogy az alkoholizmus a közgazdaságban milyen rubrika, azt próbáljuk elképzelni abból az egyetlen adatból, hogy Magyarország lakossága egy esztendő alatt többet ad ki szeszes italokra, mint amennyi az államadósság. Hol van még az alkoholizmusnál fogva veszendőbe ment munkakerő, az alkoholizusból származó büntettek által okozott kár, az elmebeteg, rokkantak, büntettesek és ezek gyermekeinek ellátása?

. . . Igy fest egyetlen pillantás az alkoholkérdésre. Csak egy igen rövidke futó pillantás; az alkoholizmus ügye minden lépésnél ilyen és még borzasztóbb adatokkal van tele. Arra kevés ez, hogy az embernek csak fölületes képet is adjon, de talán elég mutatóba, mint egy molekulája az óriási tömegnek, mennyiségre számbavehetetlen, de anyagára teljesen azonos.

Mindenféle tessék-lássék egyesületeken kívül néhány komoly munkával működő alkoholelles szervezete is van, a legtöbbje nemzetközi szövetségek formájában. Vannak szociális, tudományos és etikai jellegűek, de egy közös tulajdonságuk van: csak absztinenseket vesznek be tagnak, vagyis olyanokat, akik semmiféle szeszes italt nem isznak és másnak se adnak inni. A legrégebb és legnagyobb alkoholelles szervezet a Good-Templar-rend, amelynek két frakciója van, az egyik protestáns jellegű, a másik vallásos jelleg nélküli. A többi egyesületek is legnagyobbbrészt: a

Good-Templar-rendből származtak. Van aztán mindenféle mértékletességre alapított egyesület is tömegszámra. Komolyan venni nem lehet őket, sok szó-fia-beszéden kívül nem igen tesznek egyebet, mint hogy isznak, — persze mértékletesen. . . Mértéktelen ivó ugyanis nincsen, csak legfeljebb olyan, akit más tart mértékletesnek. A legsúlyosabb iszákos is, ha az ember efelől kérdezi, a legjobb meggyőződéssel vallja, hogy »mértékkel« ivott. Ami utóvégre igaz is, mert, mint mondtam már, a mértékletesség nem mérték, mindenki annyit tart mértékletesnek, amennyit ő iszik.

Az alkoholkérdéshez persze tudományosan is csak az szólhat hozzá, aki absztinens, mert aki iszik, az érdekelt fél. Vicczeket, mint a sajtóban minden alkalmas időben látni, mindenki csinálhat róla. De miközben az antialkoholizmus arzenálja mindennap új fegyverekkel gyarapodik, az ellene szóló vicczek, úgy látszik, kiapadtak. Én legalább úgy vettem észre, hogy az elsőrangú írók, a legelmébb karczolatozók se tudtak egyetlen olyan fordulatot kieszelni, amit a legkorlátoltabb vidéki urambátyámok már el ne mondtak volna. . . Nyájas olvasóm, te is harapd el, amit mondani akarsz, mert te is csak azt fogod mondani, — s az már régi és elcsépelet.

Dr. Florestan.

Tristan.

Irta: THOMAS MANN.

(6)

— Jó napot — mondta Klöterjahn. — Bocsásson meg, hogy zavarom. De szabad kérdezni, ön írta ezt?

Balkezében egy nagy, tisztán teleirt ivet tartott s jobbajával visszakézből a papírra ütött, úgy hogy erősen megrögzült. Erre jobb kezét széles és kényelmes nadrágzsebébe sülyesztette, fejét oldalt hajtotta és száját — várva a feleletet. — kinyitotta.

Spinell különösen mosolygott; előzékenyen, kissé zavartan és félig mentegetőzve mosolygott, fejéhez kapott, mintha gondolkodnék és így szólt:

— Igen. . . csakugyan. . . bátorkodtam. . .

A dolog úgy állt, hogy Spinell ma nem alakoskodott, úgy beszélt, amint kellett és délig aludt. Ennek következtében lelkiismeretfurdalása volt, kábult a feje, idegeskedett és semminek se tudott ellenállni. A tavaszi levegő különben is elbágyasztotta és kétségbeesésre hangolta. Mindezt meg kell említenünk szerfelett bárgyu viselkedésének magyarázatára.

— Igen? Ugy! Helyes! — mondta Klöterjahn és állat melléhez szoritotta, karját kinyújtotta és több hasonló pose-ba vágta magát, hogy a formai kérdés után rögtön a tárgyra térjen. De az öntelt tetszelgés talán kissé sok ily pose-ra kapatta, mert e mimikus előkészületek fenyegető körülményessége nem egészen felelt meg a következőknek. Spinell azonban meglehetősen sápadt volt.

— Nagyon helyes! — ismételte Klöterjahn. — Akkor, drágám, engedje meg, hogy szóval feleljek és tekintve, hogy butaság több oldalas levelet írni annak, akivel minden perczen beszélhetünk. . .

— De. . . butaság. . .

— Butaság! — ismételte Klöterjahn és erősen rázta fejét, hogy megmutassa, mily biztos a dolgában. — És ezt az irkafirkát szóra se méltatnám, az igazat megvallva sajtópapírosnak se használnám, ha nem világosítana fel bizonyos dolgokról, amikről eddig nem tudtam, bizonyos változásokról. . . Egyébként semmi köze hozzá és nem is tartozik a dologra. Én munkás ember vagyok, ezer más gondom van, nem érek rá az ön lobogó vizióival. . .

— Lángoló víziókat irtam — mondta Spinell és kiegyenesedett. Ez volt az egyetlen jelenet, mikor viselkedésében valami kis méltóság tükröződött.

— Lángoló... lobogó...! — ellenkezett Klöterjahn ur és a kéziratba pillantott. — Szánalmas írása van, drágám; bizony Isten nem alkalmazná az irodámban. Első pillantásra tisztának látszik, de a világosságban bizony csüpa hézag és ákom-bákom: De ez az ön dolga és nem az enyém. Azért jöttem, hogy megmondjam, hogy ön egy paprikajancsi, — nos, ezt, remélem, már tudja. Ezenkívül azonban gyáva és alamuszi s azt hiszem, ezt sem kell hosszasan bizonyítgatnom. Feleségem egyszer megirta, hogy nem mer a fehérszemű szemébe nézni, csak úgy oldalvást, keszeg sandít rá, mert fél a valóságtól s mindig valami sejtelmesen szépet keres. Sajnos, a többi levelében nem említette; akkor biztosan többet tudnék magácsról. De ön ilyen. A harmadik szava mindjárt »szépség«, ami alapjában csak settengés, alattomoság és irigység s ezért beszél oly szemtelenül a hallgatag folyosók-ról, hogy a szívemet szurja át vele, de én csak nevettem rajta. Nevettem, nevettem! Most már tudja, hányadán vagyunk? Most már... »megvilágítottam kissé« az életét! Maga nyomorék! Bár nekem ez nem »elengedhetetlen hivatásom«, hö, hö!...

— »Kérlelhetetlen hivatásom«, úgy irtam — mondta Spinell; de újra meghátrált. Gyámoltalanul és leforrázottan állt ott, mint egy nagy, szánalmas, deresedő iskoláskamasz.

— Elengedhetetlen... kérlelhetetlen... Maga egy alattomos, gyáva pimasz, én mondom magának. Naponta lát az asztalnál. Köszön és mosolyog, nyújtja a tálat, és mosolyog, egészségemre kívánja az ebédet és mosolyog. És egy nap nyakamba zudítja ezt a buta, lázító papircsomót. Hö, hö, az írásban van mersze! És még ha csak erről a nevelésről levélről lenne szó. De fondorkodott ellenem, fondorkodott a hátam megett, már átlátok a szitán... Bár, biztosítom, nem nagy eredménnyel járt a buzgólkodása! Ha pedig azt hiszi, hogy szöveget ütött a feleségem fejébe, akkor éppen pórul járt, édeskedves uracsám, mert a nőm sokkal okosabb asszony, semhogy önnek felüljön! S ha azt képzeli, hogy hidegségét én és a fiam megérezte, mikor legujjabbán felénk se nézett, akkor ön az izléstelenek izléstelene! Tudom, elővigyázatosságból nem csókolta meg a fiamat, mert újabban az a nóta járja, hogy nem a légsző beteg, hanem a tüdő, és az ember sohasem tudhatja... bár, mondom, ez még nagyon is bizonyításra szorul, valamint az ön buta állítása is, hogy »a felésége meghal, uram!« Számár ön, uram, számár!

Itt Klöterjahn egy kissé szabályozni próbálta a lélegzését. Már nagyon fel volt dühödve, jobb mutatóujjával állandóan böködté a levegőt és a kézirat balkezeiben ferdén fityegett. Arcza a szőke angol szakáll keretében förtelmesen kivörösödött és felleges homlokán haragos villámként cikáztak szét a megdagadt erek.

— Maga gyűlöl engem, — folytatta — és meg is vetne, ha nem lennék az erősebbik... Igenis, az vagyok, az ördögbe is, rendben van a szívem, de a magáé a nadrágjában van és én mindjárt ezer darabra apríthatnám magát, alattomos, hülye fráter »szellemével és szavával« együtt, ha nem tartanék a következményektől. De ez, drágám, nem megy csak úgy, hogy én szótlánul eltűnjem piszkolódásait és ha ezt otthon megmutatom az ügyvédemnek, majd meglátjuk, ki huzza a rövidebbet. Jó nevem van, uram, s ezt a nevet magam szereztem. Hogy az ön nevére adnak-e csak fityfiringet is, ezt a kérdést intézze el magával, maga jött-ment csavargó! Magát a törvényszék elé kellene cipelni! Hiszen közveszélyes! Megbolondítja az embereket!... Bár igazán ne higgye, hogy most sikerült. Csuszó-mászó féreg!

Ilyen alakok nem hoznak ki a sodromból. Az én szívem rendben van...

Klöterjahn most csakugyan borzasztóan fel volt indulva. Oditva ismételte, hogy a szive rendben van mindig.

— »Énekeltek«. Pont. Fenét énekeltek! Kötöttek. Azután, ha jól emlékszem, a krumplis-laska receptjéről beszéltek és ha apósomnak majd elmondom, mit irt a feloszló és elzüllő családról, biztosítom, hogy megint a törvényt gyűlik meg a baja... Láta ezt a képet, látta? Persze hogy láttam, de nem érem fel észszel, miért kellett volna visszatartanom a lélegzetem s elhaladnom. Én nem sandítok a nőkre, szembe rózsám, ha szeretsz, ha nem szeretsz, elmehetsz. Az én szívem rend...

Kopogtak. — Kilencszer vagy tizszer gyorsan egymásután kopogtak a szobaján, Klöterjahn urat egy kis, heves és szorongó szédülés némitotta el és egy vontatótt, folytonos hang sopánkodott meg-megbicsakolva a rémülettől:

— Klöterjahn ur, Klöterjahn ur, ejnye, itt van Klöterjahn ur?

— Nem szabad! — felelte Klöterjahn durván... Mi az ördögöt akarnak? Most beszélni valóm van.

— Klöterjahn ur — sopánkodott tovább a bizonytalan, megtörő hang. — Jönnie kell... az orvosok is itt vannak... rettenetes, rettenetesen szomorú...

Egy lépéssel az ajtónál termett és felszakította. Spätzné állt künn. Zsebkezdőjét szája elé tartotta és nagy, hosszukás könyek gördültek párosával a kendőbe.

— Klöterjahn ur, — tört ki a szegény asszony — oly rettenetesen szomorú... Oly sok vért hányt, oly iszonytatóan sokat... Egész nyugodtan ült az ágyban, valami dalt dűnyögött magában és akkor történt, oh Istenem, oly iszonyúan sok vért...

— Meghalt? — kiáltotta Klöterjahn. Megragadta a tanácsosné karját és a küszöbön ide-oda ránczigálta. Nem halt még meg, mi? Még nem halt meg, láthat még... Ujra egy kis vért hányt? A tüdőből, mi? Lehet, hogy talán a tüdőből jön... Ó, Gabriellám! — mondta és hirtelen könybe lábadt a szeme, meleg, becsületes, emberi részvét buggyant ki belőle. — Igen, megyek! — mondta és hosszú lépésekkel vonszolta ki a tanácsosné a folyosóra. Egy félreeső zugból még mindig hallatszott gyorsan halkuló szava: Még nem halt meg, mi?... A tüdőből, mi?...

XII.

Spinell még mindig azon a helyen állt, ahol Klöterjahn hirtelenül megszakadt látogatása alatt állott és a nyitott ajtóra nézett. Végül egy pár lépést tett előre s a távolba figyelt. De minden csendes volt, becsukta az ajtót és visszament a szobájába.

Egy darabig nézegette magát a tükörben. Aztán az írósztalához ment, a polcra egy kis üveget és egy pohárkat vett ki és — senki sem ítélhette el érte — konyakot ivott. Aztán kinyult a pamlagon és lezárta szemeit.

A felső ablaktábla nyitva volt. Künn a kertben madarak csicseregtek és ezekben a piczi, törékeny, szemtelen hangocskákban benne volt az egész tavasz ujjongása. Spinell még egyszer egészen halkán ismételte: »Kérlelhetetlen hivatásom...« Aztán ide-oda mozgatta fejét s a fogai között szürcsölte be a levegőt, mint akkor szoktuk, mikor hevesen sajoj valamelyik idegünk.

Lehetetlen volt megnyugodnia és magához térnie. Az ember elvégre nem ily otromba szenzációkra van teremtve! — Azután egy lelki folyamat révén, melynek bonczolása nagyon is messze vezetne, Spinell arra az

elhatározásra jutott, hogy felkel és egy kis mozgást tesz a szabadban. Vette a kalapját és kiment a szobából.

Mikor kiért a házból és a lány, fűszeres levegő czirógatta körül, hátrafordította a fejét és végigjártatta szemét a nagy épületen, míg egy ablakhoz nem ért, egy lefüggönyözött ablakhoz, ahol pillantása egy darabig komolyan, szilárdul és sötéten tétovázott. Ekkor hátrahette kezeit és tovább ment a kavicsos uton. Mély gondolatokba merülve ment tovább.

A virággyakat még mindig gyékények takarták és a fák meg a bokrok csupaszon álltak; de a hó elolvadt és az utakat itt-ott nedves nyomok tarkázták. A tágas kert barlangjaival, lugasaival és kis pavillonjaival pompázó, színes, délutáni világításban, buja, aranyos fényben nyujtózkodott és a fák ágai élesen, gyengéden meredtek a világoskék égbe.

Alkonyat felé járt az idő, mikor a nap alakot vesz fel és a formátlan fénytömeg látható koronggá válik, melynek buja, enyhe parázsát már a szem is elviselheti. Spinell nem látta a napot; utja úgy vezette, hogy azt észre sem vette. Lehajtott fővel andalgott, valami dalt dünnyögött magában, egy rövid zenei képletet, egy szomoruan és panaszosan felfelé sóhajtó figurát, a vágymotivumot... De hirtelen megzökken, röviden, görcsösen fellélegzett, megállott és erősen összehuzott szemöldökei alól rémült tiltakozással meredtek előre a szemei...

Az ut kanyarodott; az alkonyodó nap felé vezette. Ott állt ferdén és hatalmasan az ég boltozatján két keskeny, átszürt, aranszegélyű felhőfoszlányba burkolva, parázsba mártotta a fák ormát és sárga-vörös fényét szétontotta az egész kertre. És az arany világítás közepében, a napkorong hatalmas fénykoszorújával ott tétovázott az uton a csinos perszóna, aranyal ékes vörös skót ruhájában, jobb kezét duzzadó csipőjére támasztva, bal kezével pedig egy finoman formált gyermekkocsit ringatva. Ebben a kocsiban azonban a gyermek ült, ifjabb Klöterjahn Antal, Echhof Gabriella kövér fia!

Ott ült fehér gyapjúszekében, nagy fehér kalapban, pufók arcczal, pompás, ragyogó egészségben a párnák között s vidáman és zavartalanul nézett Spinellre. A regényíró már el akart menni, hisz férfi volt s lett volna ereje, hogy e váratlan, fénybe mártott tabló mellett egyszerűen elsétáljon. De egyszerűen valami förtelmesen borzalmas történt, a kis Klöterjahn Antal nevetni kezdett, ujjongott, valami megmagyarázhatatlan örömtől visitott, úgy hogy szinte tépte az ember idegeit...

Talán Spinell szembejövő fekete alakja kapatta erre a vad vidámságra, vagy tán állati jóléte toporzékolt fel, tudja Isten. Egyik kezében csontgyűrűt tartott, amit harapdálni szokott, a másikban egy pléh csörgőt. Ujjongva nyujtotta mindkettőt a napfénybe, rázta, összecsatintotta, mintha valakit gunyolva akart volna elrebbenteni. Szemét a gyönyörűségtől majdnem lecsukta s száját oly erősen tátotta fel, hogy rózsálló szájpadrását egészen látni lehetett. Fejét ide-oda kapkodta és úgy ujjongott.

Spinell ekkor hátrafordult és elment onnan. Ment a kavicsos uton a kis Klöterjahn toporzékoló ujjongásától kísérvé, szokott óvatos és mereven graciózus kartartásával, annak az embernek nehezen vonagló és tétovázó lépésével, aki el akarja titkolni, hogy a lelke, a lelke is elmege vele.

(Vége.)

Saison.

Circenses!

— máj. 8.

A Városligethez és a májusi éjszaka hangulatához okvetlenül hozzátartozik a Beketow-czirkusz is. A fák között halk bársonyczipellőkben suhan a homály, alkonyi szellők hárfáznak és a kötelességtudó esthajnalcsillag sziporkázik az ég dekorációján, hogy banális tüzével megkoronázza a hangulatot. A kép azonban mégse tökéletes. A csillag mellé kell a czirkusz rikitó reklámtüze és kell az olcsó, bufogó, bohózatos czirkusz-zene, hogy a hárfázó szelek melanchóliáját enyhítse. Így azután egy keserű cigarettával a szájunkban könnyebben elviselünk minden érzélgősséget, megvárjuk az éjszakát, a májusi éjet, mely a lombosodó fasorból nesztelenül lopózkodik ki és busan, sokáig nézegeti diadémos sötét alakját a tóban. Később már valósággal hivogat a czirkusz fanyar, cinikus levegője.

Majdnem mindig ezzel az érzéssel megyek czirkuszba. A vékony vászon-sátor alatt, gázlángok homályos lobogásánál, mintha a hervadás finom illata lengene. A hervadó emberiség kivénhedett játéka ez, — gondolom magamban — melynek tejfelét már a bölcs és mulatni tudó rómaiak rég leszedték annak idején, a dekadencia színháza, amely csörömpölő zenelármával, hajmeresztő és lélekzetállító szörnyűségekkel hazudja magába a lelket. A porondon ime ott a bohóc, a fáradt és kópasz élczelő, a modern halálmadár. Bekrétázott arcczal, kármintól vérző hullaszerű szájjal nézi végig saját birodalma szomorú pusztulását és a vállát vonítja rá. Egy percz mulva azonban már villamos izgalom fut át idegcsöveinken. Hogyan, tehát az ember, aki itten a vörös páholyokba könyököl, még nem álmosodott el az évezredek játék fáradságától? Elevenen és frissen ül ma is, mintha most kelt volna ágyából. A szeme tüzel. A gerendázattól a porondig egy nagy, mindent uniformizáló láz mámore bujkál a levegőben és a vérben. Minden arcz egyforma. A közbaka, czukrászegéd és a társadalomtudós testvériesen felezi egymással az izgalom gyönyörét. Magam is részt kérek belőle. Már mindennek tapsolok, mindenben nevetek, a clown csütörtököt mondott ötletei is nagyszerűek és nagyszerű a majom is, amely királyi palástban bukdácsol végig a homokon. Mulatni akarok, fürödni és dözölni a szenzációkban, látni vágyom mindent, ami izgalmas, idegfeszítő és rettenetes: ősember vagyok.

A czirkusz mást se csinál, mint ezeket az ősemberi ösztönöket csiklandja életre és éppen ebben van örök fiatalsága. Ma pedig fiatalabb mint bármikor. Nézd meg a közönséget és mondd, hogy nincs igazam. Hogy tapsol és őrjöng! Hogy bizsergeti tunya idegeit a halálos veszedelmek elektromos áramával! A sárga pergamenszerű arcokon ideges élet piroslik, az energvált kéz pedig ma is tetszelegve nyujtja át a győzőnek a pálmát, akárcsak Nero korában. Idegrendszerünk ellöki

magától a szemenszedett élvezeteket és a legősibb és legkegyetlenebb ösztönökhöz, a szilaj, vad és primitív perverzséghez menekül. Izmos és karcsu atlétákat aggatunk a kötélhálóba halálos mélységek fölé. Egy vékony leányka a kedvünkért — emléknék is borzasztó! — a fejebujára feszül három másik atlétatest tornyán és gyenge kezecskéivel remegve tapogatja ki az egyensúlyt. Csak egy fél pillanatnyi szédülés, vagy csak a zene bicsakoljon meg, vége. Az induló meg is áll. Fönn az ijesztő csöndben pedig apró kis ütérek perczegeknek, egy szív vér és erőlködve próbálja magát koncentrálni egy bódult, hiperamiás agyvelő. Most csak a vér lüktetése, a szív viharos dobogása zenél. Ilyen lehet talán a halál néma muzsikája. A leány azonban már a földön van és mi dörzsöljük a homlokunkat, a halántékunkat, mert mi fáradtunk ki. A nézőtér is egy kenetes és képmutatató sóhajban könnyebbül meg. De a szemekben ott lobog a vallomás, hogy a produkció lehetett embertelen, lehetett galád és kegyetlen, érdekes volt, új volt, izgató volt: kellett.

Kellett! Nyíltan hirdetjük és nem szégyeljük, hogy idegzetünk berug az ilyfajta olcsó szenzáció-pálinkától. Szeretjük a czirkuszt, mert türelmetlenek és idegesek vagyunk. A czirkusz a türelmetlenek és idegesek színháza. És ki nem türelmetlen, ki nem ideges ma? Csak a szemünk akar nézni, a fáradt agy pihenjen. Vissza akarunk törpülni a primitív összemléletbe, a gyerekember állókájába. Mindent magáért, bámulunk, az izmok aczélos játékát, a karcsu és elegáns karok feszülését, a légtornászok evetügyességét és fecskékönnyüségét. Egy képet akarunk, egy impressziót. A művészi impresszionizmus kisért itt is s nem észszel, hanem ököllet megfogható, érzéki szépségeket, bódító izgalmakat keresünk. A mozgószínházak, a kabarék, egész Budapest eléggé beszélnek a modern ember e különös kulturszükségletéről, amely nem pusztán divathóbort, hanem — úgy érezzük — művészi szükség is. A szem csak látni kíván, a fül csak hallani. Felületen lebegő, szenzuális, önmagukért való szépségeket kérünk. A zene a dobhártyánkat rezgesse meg s ne kavarjon agyvelőnkben programmgondolatokat, az élet, a színház, a komédia, a czirkusz pedig a reczehártyánkon tükröződjék, azután pedig tünjön el.

Sok raffinált élvezet után csendesesen visszaprimitívedtünk a czirkuszok ősi kultuszához. A látás telhetetlen vágyát pergőbb változatosságban semmi sem tudja így kielégíteni. Kell művészet? Ott van az eleven, meleg szobrászat, a tökéletes ember, atléták vékony és izmos teste. Nem a régi czirkusz-monstrumok, kövér és pöföteg izom-nagybirtokosok, de erős, finom, grációzus emberek, akár csak öntött vasból lennének. Az erő öntudata dagad bennök. Urai a husuknak, maguk felett állanak, s akár a zseni szellemi öntudatát, összes testi erejüket rögtön egy pontra tudják összevonni. Vagy akarod, hogy a legtiszteletteljesebb törvényeket egyszerűen orronfricskássák? A derék nehézkes törvény bénán tántorog, ha a Perez testvérek levegőben álló létrájukon ezermesterkednek. Csoda-e, ha feldördül a

taps és az ember ujjong, hisz ősi ellenségét győzték le csalással, egy pillanatra, de legyőzték, pofon ütötte négy olasz akrobata a becsületben megőszült földgolyót és Newton híres törvényét egyszerűen mellényzsebébe sikkasztotta.

Nincs olyan ideg-billentő, melyet a czirkusz meg ne mozgatna bennünk. Az ügyes czirkuszigazgató igazán idegrendszerünkön zongorázik és szimfóniákat csal ki belőle. A fáradt, unatkozó sivár lélek éhségét elégíti ki, az emberiség jótékony lelki mészárososa ő. Nem is csoda, hogy annak idején egyszerre mozdult meg a korgó bendő és az üres lélek. Egyiknek kenyér kellett, a másiknak czirkusz. De mindkettő egyformán éhes volt. És nem tudom, melyik volt vágyóbb, követelőbb, lázasabb kívánság, a kenyérért kiáltó panem, vagy az ásitásba és dühös haragba fulladó szó: Circenses!

Lehotai.

*

Ennek a czirkusz-világnak egyik kitünőségét mutatjuk be czimlapunkon. Madame Gerard telivér lovarnő. Mikor lovát dirigálja, egy heroina. Mikor hajlékony, gyönyörű idomai ritmikus lágyan hozzásimulnak a lova mozdulataihoz, azt hinnéd, Jókai valamelyik fantasztikus regényéből lovagolt ki a czirkusz porondjára. Egy Rozgonyi Cziczelle, mikor tánczoltatja Muczi paripáját. Máskülönb ama gazdag és hatalmas czirkusz-dinasztiák egyikéből való, akik felosztották egymásközt Európa térképét és szedik az adót úgy, ahogy nekik jól esik, a párisi Trocadérótól — egész Peráig és még odább. Mert a lovaglás internacionális művészet, amint hogy a szépség is internacionális nagy érték, kívánatosabb minden más értéknél. Ugy hirdik; hogy Madame Gerard rövid időn belül nevet cserél és Beketowné lesz belőle. Mikor a dinasztiák világában összeházasodnak, az mindig esemény.

INNEN-ONNAN.

• A schönbrunni hódolás. A koronás fejedelmek nem azért beszélnek, hogy közönséges halandók megértsék őket. Az ilyen szónoklatok úgy készülnek, hogy minden gondolkodó fő megtalálhassa azokban a maga értelmi színvonalának megfelelő mélységet. Magyarázhatjuk e beszédek jobbra is, balra is. Értelmet nem találunk bennük, hacsak mi nem adjuk meg a szavak és mondatok jelentőségét. Mert a diplomáciának megvan a maga tolvajnyelve, kulcs kell hozzá, mint a sifirozott táviratokhoz. S mert a kulcsot a legtitkosabb tanácsosok őrzik, ma sok millió ember törli azon a fejét, hogy mi van a beszédek mögött, amelyek a csütörtöki találkozóon Schönbrunban elhangzottak. A titkot még inkább elhomályosítja a kérdés, hogy miért láttuk a hódoló felvonulásban éppen csak a német fejedelmeket. Ha ez a felvonulás a szövetséges társak hódolatát jelenti, miért nem jött el Viktor Emánuel, a harmadik szövetséges állam fejedelme. És ha Németország méltónak találta e jubileumot a hódolásra, miért maradt el Magyarország, amelynek végre is van annyi köze Ferencz Józsefhez, mint akár a badeni nagyhercegnek. S hogy a kérdések összecsomózott fonálát tovább bogozzuk, miért nem jöttek el a fejedelmek tavalý Budapestre, amikor Ferencz József magyar királylyá való koronáztatásának negyvenedik évfordulóját jubilálta. Ez a kérdés már csak azért is jogosult, mert agg fejedelmeknél helyénvaló az az óvatosság,

hogy inkább korábban jubiláljuk őket, mint később. Akárhogyan forgatjuk a kérdéseket, nem tudunk egyetlen egyre sem olyan feleletet adni, melyben a logikusságot ne tenné kétes értékűvé az önkényes magyarázat. A legjobb ilyenkor hallgatni s bevárni a história kialakulását. Az eseményekből aztán visszakövetkeztethetünk a beszédekre, amikor meg is találhatjuk az összefüggést a beszédek és a történelmi események közt. Ebből azonban nem kell azt hinni, hogy a beszédek irányították az eseményeket. A beszédek és események összevágásának ilyenkor az a magyarázata, hogy a fejedelmek óvatosak s beszédeikben annyi hátsó ajtót hagynak nyitva, hogy valamelyik részbe mindig beleszorítható a világhistória egy-egy epizódja. Ez a diplomáciai nyelv titka. E titok teszi, hogy a laikus mindig ostoba, de a diplomata bölcsnek bizonyul — utólag.

* * *

D Butorok az utcán. Ugy jöttek, mint a kísértetek. Oriási kocsi derekán vonult fel a butorok processziója. Egy hétig az egész Budapest más, se volt, mint csupa mozgó szoba. Az ember, aki kissé neuraszténiás, ilyenkor szédülni kezd és úgy érzi, hogy az egész földgolyó egy ormóltan butorszállítókosci, amely döcögve bukácsol előre a naprendszerben, — az ég fönn egy kék lepedő — a nap a szalón-csillár — a Gellérthegy egy szimpla papirnehézék — s minden állandó-talanul inog, türelmetlenül bukenczezik a hurczokodás hangulatában. A talaj ég czipónk alatt. Bolond ideges halántékunk körül az utolsó elhurczokodás gondolata fészkelődik és este nem tudjuk megvaczkolni magunkat az ágyban, mert mintha vizen hánytorgnánk, az is mozog. Reggel azután újra butorok dübörögnek elénk. Mindenki lőt-fut, csetlik-botlik, sűrög-forog. Ma még az aszfalt is kicsuszik lábunk alól és felhengerül, mint valami villamos automata-szönyeg. Csak földrengéskor vannak ilyen hangulataink. Családi szentélyek függönye lebben fel. Az intim titkok szemérmetlenül sütkéreznek a napfényben. Bitangul és elhagyatottan állanak a butorok, amiken még ott a kerék nyomása, a könyvek melegsége és szégyenlik magukat, mert nekik is emberi lelkük van. A mosdó sir. A gyertyatartó stearin-könyvet hullajt. Az asszonyok kezükre pedig asszonyosan és félénken hunyorog a napfénybe. Mert itt van minden, amit a háztartás aprólékos fontoskodása valami érthetetlen kegyelettel évekig őriz fákamrákban, padlásokon, pinczékben, lomtárakban. Még a Zola-féle naturalizmus se álmodik ily enumerációról. Sánta asztalok, vak tükrök, nyomorék bőröndök bizsegnek előtted. Azután üstök és bödönök, angolkóros butorok, rozsdás tepsik, serpenyők, kiérdemült kályhacsövek, kutszivattyuk, fürdőkádak, pamutgombolyagok, kulcskötegek és — ó Muza segíts! — karácsonygyertya-vegek. Majd más sok elképzelhetetlenül tarka-barka szemét. Az apró butorkák pedig millió nyelven beszélnek hozzád. A legkisebb gomb is sok-sok emberről, könyrről és bánatról tud. Az, aki ért a butor-nyelven, itt idegesítő szomorúságot szív magába. Ezért nem jó járni künn az utcán májusban a házbérnegyed évadján. Az embernek néha úgy rémlik, hogy maga az élet, a mult, a szenvedés halad el mellette egy kísértetiesen nagy szállítókoscsin...

* * *

○ A sarkutazó. Van már megint egy házassági szenzáció. Egy fejedelmi szerelem lefelé! Azt meséli ez a meglepő hír, hogy Viktória angol herczegasszony, a királyi pár harmadszülött leánya beleszeretett a világhírű sarkutazóba, Fritjof Nansenbe. Nansen régebben az északi sarkot kutatta, ujabban pedig norvég követ volt az angol udvarnál. Itt ismerkedtek meg a szerelmesek, akik közül a férfi özvegy és negyvenhét éves, a nő ellenben leány és harminczkilencz esztendő. A szerelmi regény olyanképpen került nyilvánosságra, hogy éppen

séggel nincs kizárva, hogy házassággal végződik. Amiből megint csak az derül ki, amit már amugy is tudtunk. Az északi sarkot egészen elérni nem lehet. De megközelíteni igen.

* * *

○ Hazafiatlan czukorkák. Trencsénben az ügyészség utasítására elkoboztak több métermázsza czukorkát, mert az édes bonbonokon olyan felírások voltak, melyek a tótokat Magyarország ellen izgatták. A tót leleményesség tehát a czukrot is besorozta az agitációs eszközök közé s a trencsényi ügyészség elég ügyetlen volt s kivonta a forgalomból ezeket az eszközöket. Az ilyen tulzott óvatosságnak semmi haszna. A tótok — így mondja a magyar statisztika — krumplival meg vöröshagymával élnek, a trencsényi czukorfogyasztástól tehát nem nagyon gazdagodott volna meg a cseh gyáros. Azután még az is kérdés, hogy ezeknek a czukorkáknak csakugyan izgató és lázító a hatásuk. Erről pedig könnyen meggyőződhetett volna az ügyész ur. Csak meg kellett volna kóstolnia a czukrot. Ha jó magyar ember létére tót hazafi vált volna belőle egy ilyen czukor elfogyasztása után, jogosan utasíthatta volna a rendőrséget a czukorkák elkobzására. De ilyesmiről nem jött hír, s így alapos a gyanunk, hogy az elkobzással az ügyész ur egyenesen ártott a mi nemzeti ügyünknek. Mert hátha olyan rosszak azok a czukorkák, hogy azoktól még a legmegátalkodottabb tót is jó magyar hazafi lesz. Ilyesmi könnyen megesik. Mert nincs akkora hazafi, aki csupa hazafiságból rossz portékáért odaadná a pénzét. A mi tulipán-mozgalmunk kimulása is ezt igazolja. Beavatottak állítják, hogy magyar a magyart sohase szidta oly sokat, mint a tulipán-korszak idején, amikor hazafiságból magyar árut kell vásárolni. Hát miért ne átkozná ugyanígy a tót a tótot, meg a csehet. Mi nem szidhatjuk őket, mert a mi nyelvünkre Björnson ur vigyáz. Végeztessük hát el ezt a munkát a tótokkal s agitáltassunk a tót pénzen a tótok ellen. Az ötlet pompás. Kár, hogy a trencsényi ügyész elrontotta.

* * *

○ Államosított színházi kritika. Mindig azt hittük, hogy az inspekziós rendőrtiszt azért ül az egyik földszinti székekben, hogy a közönségre vigyázzon. Ugy látszik, hogy ez a gyanunk téves volt. Ha a legutóbbi hetekben elcsattant pofonok nem döntötték volna meg ezt a gyanut, a rendőrség évi jelentéséből is meggyőződhetünk volna róla, hogy az inspekziós rendőr a színházi irodalomra vigyáz s nem a közönségre. Ez az évi jelentés tollhegyre tüzi a drámai irodalom irányait és fájdalomtól elszorult szívvvel tesz jelentést arról, hogy miket kellett észlelnie a színházakban. Megkaptuk tehát a magyar királyi államosított szinpadj kritikát. Nem lehet kifogásunk az ellen, hogy a fogalmazó urak kritikát ne irjanak. Végre is a törvény megállapítja, hogy gondolatait sajtó útján mindenki szabadon nyilváníthatja. De legalább hozzák nyilvánosságra minden egyes premiér után a véleményüket. Adjanak hirt tetszésükről vagy megbotránkozásokról a rendőrségi sajtóiroda hivatalos közleményei közt. És mi majd reprodukáljuk ezt a véleményt mint hivatalos felfogást. De mit kezdünk ezzel a magyar királyi kritikával most, egy évvel a szinpadj események után. A közönség gyorsan akar informálódni. S ha a rendőrség a szenzációs események gyors híradásával nem is kényeztette el tulságosan a közönséget, a színházi ügyekben kivételt kell tennie, mert az irodalomban eddig a sajtó s nem a rendőrség szolgálta ki az embereket. Egy kis gyorsaságot kérünk tehát. Ez az egyetlen feltétel, amihez a kritika jogát fűzzük. A feltétel kissé súlyos, de miért volna lehetetlen, hogy a rendőrség gyorsan hirt szerezzen olyan eseményről, amelynek a főpróbájához — meghívják.

♂ Viharos derűtség. Hiába tagadjuk, a feminizmusnak nincs jobb agitátora Magyarországon, mint a magyar parlament. Mert azok a szónoklatok, előadások, melyeket a feminizmus női apostolai tartanak a férfinem abszolutisztikus uralma ellen, nagyon gyenge erejű argumentumok, ama felszólalások mellett, melyeket férfiaktól hallunk a magyar parlamentben. Nem a nők, de a képviselő urak bizonyítják legjobban, hogy semmi jogunk az abszolutisztikus uralomra. E héten Simkó képviselő adott bizonyítványt arról, hogy a férfinemnek se oka, se joga a maga szellemi superioritása révén uralkodni. Mert ez a szellemi superioritás nagyon kétes értékű. A viharos derűtség, melyet Simkó képviselő ur minden szava kiváltott a honatyákból, a nők javára billentette a mérleg serpenyőjét. E szónoklat s a nyomában felharsogó derűtség után igazán nem értjük, hogy a parlamentünkben miért van oly sok barátja az értelmi cenzushoz kötött választójognak.

* * *

○ Mátka. Ez egy ló. Még pedig egy lókisasszony. És favorit volt, mint minden lókisasszony, aki ifju, érintetlen, vidám, fűrgé és legyőzetlen. Mégis sok boszúságot szerzett az embereknek. Nem azzal, hogy az orruknál fogva vezette őket (mint a többi ló és a legtöbb kisasszony), hanem azzal, hogy egyszerűen nem mutatkozott. Ugy történt, hogy a gazdája nem futtatta a Kanczadijért, amelyről pedig azt mondták a beavatottak, hogy (sportnyelven szólva): Mátka egyenesen a zsebében tartja a díjat. Így aztán sok pénz elveszett a derék lókisasszonyon, minden küzdelem és izgalom nélkül. A legtöbbet pedig vesztette ily módon egyik legtöbbet tudó sportsmanünk, aki szinte hihetetlenül nagy összeggel fogadott Mátka győzelmére. Hatvanezer koronáról beszélnek az emberek s miféleképpen többnyire legalább a fele igaz szokott lenni annak, amit az emberek beszélnek. S most jön a sors iróniája. A váratlan, a hihetetlen, a novellába illő fordulat. A nagy versenyt éppen annak a sportsmannek a lova nyerte meg, aki állítólag olyan hihetetlenül nagy összeggel fogadott Mátka győzelmére. A saját lovára pedig nem fogadott egy árva garast se. Ha ez nem kiáltó szatira minden versenyfogadásra, akkor a jó öreg Juvenális se tudott szatirákat írni. Mi apró emberek, ló-tó-futó ignoránsok járunk a versenyekre, hordjuk ki a drága pénzeinket, s derűre-borura fogadunk ok-talan állatokra. S az ok-talan állatokon elvész a nehéz pénzünk. S a végén kiderül, hogy nemcsak mi nem értünk versenyekhez, lovakhoz, de nem ért hozzájuk se tréner, se zsoke, se versenyistálló-tulajdonos, de még maga a sportkirály se. Azaz valaki van a versenytéren mégis, akit irigyelhetünk a sporttudásáért. Egy szép, karcsu, elegáns, hódító megjelenésű asszony. Aki hidegen nézi az embereket és lovakat, s nem tudja megérteni, hogy miért lótnak-futnak az emberek totalizátorhoz, bookmakerhez olyankor, amikor voltaképpen lófuttatás van? Ez a hölgy Széchenyi grófné, született Vanderbilt Gladys. Az egyedüli Magyarországon, aki nem akar nyerni.

* * *

○ Antialkoholos napok. Három napig tartott az antialkoholos tavaszi ünnep a városligeti iparcsarnokban. Három gyönyörű napig, im wunderschönen Monat Mai. Aki csak szép asszony van Pesten, agilis és jótékony, ott volt mindmegannyi. És árultak és buzgólkodtak és korteskedtek és jótékonykodtak. Árultak virágokat, amiknek édes illatuk volt, árultak ujságot, amiben bölcs mondások hemzsegttek, árultak teát, amelybe szesztelen rumot tölthettek, árultak levélpapírost, amire szerelmes verseket lehet írni. S mindehhez ráadásul adtak a napragyogásnál szebben ragyogó mosolyokat és a bölcs mondásoknál szebben hangzó biztató szót. Csoda-e,

hogy huszezer ember fordult meg három nap alatt az iparcsarnokban? És csoda-e, hogy az asszonyi ékesszólás huszönötezer korona tiszta jövedelmet hozott össze? Nem csoda. Sőt nem is sok. Különösen, ha a statisztika valamivel kimerítőbb volna. Ha például tudnók, hogy ugyanaz alatt a három nap alatt mennyi ment el sörre, borra, pálinkára, pezsgőre? Nem vagyok számember, de azért fogadni mernék, hogy amíg huszezere járta az antialkoholista vásáron, az alatt legalább egy millió ember ült kávéházakban, korcsmákban. Ahol nem szép asszonyok szolgálták ki, de legalább szeszt adtak. S amíg összeszedtek nagy kinnal és sok rábeszéléssel huszönötezer koronát az alkohol ellen, ugyanakkor huszszorannyit áldoztak az emberek a jó alkoholra. Mert mindenki csak a többiek kedvéért antialkoholista.

SZINHÁZ.

A színházi hét.

— május 8.

Budán csattognak a fülemülék a fán, — ez egy egyszerű mondat. Budán csattognak a szubrett-csókók a fa alatt, — ez egy bővített mondat. Budán egész társulatával megérkezett Krecsányi papa és már játszik, sőt mi több, drámát játszik, — ez egy többszörösen összetett mondat, amely minden Demosthenesnél szebben bizonyítja, hogy itt a tavasz. Ennyi grammatikai kijelentés után a közházaknak az volna a kötelességük, hogy most már megtartsák végre a jótékony záporpróbát és elmozzák vele a még hátralevő magyar drámairodalmat. Ámde egy szintársulat nem csinál nyarat ott, ahol minden szintársulat csinál nyarat. Csak enyhíteni kell valamit a különben sem éppen nehéz menün, csak fel kell cserélni Shakespeare Vilmos nevét Bakerével, a szavak erejét a szavak harsogásával, és olyan darabokat kell csak játszani, melyekben sok a meglepetés és hosszú a sörcsapolásra alkalmas szünet s már megvan a nyári műsor. A biboros pedig igazán arravaló darab, hogy előszőzönja legyen a nyári dramaturgiának s a Nemzetiben már régen úgy dolgoznak, hogy minél könnyebben beletaláljuk magunkat a nyárba. Könnyű menüvel traktálnak. Ebben a darabban nagy és romantikus összecsapások történnek: gyilkosság, ármány, nagyvágyás és egyéb muzeumi vértetek vonulnak fel, amelyek külső látszatra nehezek, mint a vas, de tulajdonképpen konganak, mint a bádóg. A Mediciek és a Strozziak küzdelme körül szövődik mindez a bonyodalom. A renaissance Itáliája hint itt port a drámára várók szemébe. És amit efféle közhelyek igénybevételével s sok technikai raffinement-nal meg lehet a korból örökíteni, mindazt a szemnek tetszetősen össze is hordta itt az angol író. Bibor és condottieri-kard áll egymással szemben s két agyafurt ember leleménye csatázik egymással. És szélesen, százféle változatban, fordulatokkal, meglepetésekkel, gyilkossággal, boszúval, esküvéssel és vermetással folyik a mese. Kegyetlenségek és bűnök, amelyek régi olasz krónikák lapjaiba vannak temetve, itt patakzanak. A nagy családi marczangolások korában, az ezer darabra tépett középkori Olaszországban valóban nem lehetett közömbös, ha egy embert a menyasszonya mellől a vetélytársa bűnéért börtönbe hurcoltak s halálra ítélték. De ma ez már nem dráma-téma, mert még azt sem igen hiszszük, hogy valaha megtörtént. És hogy történetesen van valaki, aki ezt a justizmordot tudja s hogy az a valaki halálra van sebezve, mert ő az ártatlan áldozat bátyja, de történetesen nem szólhat, mert ő biboros és a titkot, melyet csak ő tud, védi a gyónás szentsége, ez is

merő lehetetlenség. Vagy ha lehetséges is, hát legfeljebb csak ötszáz esztendő múlva fog újra megtörténni és akkor nekünk ma még igazán kár érdeklődni iránta, hogy mi történik majd a szerencsétlen elfogott ifju. vőlegény nyel ötszáz év múlva. Csak a csapongó fantázia játéka itt minden, de csapongó fantázia van a detektív-regényekben is s azok mégsem drámák. Hah, csel . . . Isten . . . csel, mondja az utolsó felvonás előtt a biboros. S a megoldásnak ez a bejelentése itt úgy hangzik, amint azoknak a régi regényhősöknek morfondirozása, akik a tett előtt nyomatékosan szokták hangsúlyozni, hogy ők boszuért lihegnek. S az előadás is olyan, amely ehhez a darabhoz méltó. A játék vérszomjtól, lihegéstől, sikoltástól és bömböléstől hangos, de a Mediciek hideg pompája, fejedelmi nyugalma csak néha villant fel egy-egy mozdulatban a *Gál Gyula* biborosa alakján. *Pethes* condottierijében valami könnyed, világias elegancia van. Eredeti és merész, de modern megoldás. S egy csöpp izelítő abból, milyen lett volna ez a darab, ha mai emberek küzdelmét játszanák a színészek s egyáltalában több figyelmet szántak volna neki, mint amennyi egy nyári darabnak dukál.

*

Ámde nyár van s ez a tény nemcsak itt Pesten, de Budán is enyhítő körülményül szolgál a Muzsának. Magyarán szólva a budai drámák sem estek messze a Nemzeti Színház fájától, ami még szomorubb tény, ha az ember megfordítja és úgy állítja fel a tételt, hogy az *Anya miatt* című három felvonásos színművet egész bátran eljátszhatták volna a Nemzetiben is, olyan ócska. Krecsányi Ignác azonban, úgy látszik, egy kis előleget akar adni a budaiaknak abból, hogy milyen lesz a döbrentei-téri művészet s a szokásos jó operett helyett inkább egy rossz drámával nyitotta meg a szezont. A jövőbe ez a darab persze nem sok világosságot gyújtott, de a múltba igen. Főleg az *Echegaray* és a *Björnson* multjába. E két jeles író műalkotásaiból egész cselekménysorozatokat tetszettek meg és maradtak az emlékezetében a francia szerzőnek. A jókedvű francia ezt azután egy drámai egyveleggé gyurta át s ez az egyveleg az, amit nyári dráma gyanánt fogyasztanak odaát, habzó sörrrel leöntve. De ez is elegendő alkalom arra, hogy egy ügyes fiatal színészekből összetoborzott társulat mutatkozzék be a budaiaknak s köztük olyan figyelemreméltó tehetségek, mint *Fekete*, *Szegő* és *Haraszi Mici*. A publikum, főleg a budai középiskolai ifjuság, meleg lelkesedéssel hívta a szerzőt, *Deverre Gaston*-t is, ami vészes találgatásokra adott okot.

B—n.

Művészet.

Grafika a Nemzeti Szalonban.

A grafikai vázlat veszedelmes áruló: mennél többet hallgat el, annál többet mond. Az igazi művészi alkotás, amelynél a vázlat nem cél, eszköz csupán, nemes művészi önmérséklettel elhagy mindent, ami csak arra szolgálna, hogy munkáját az ugynevezett »bevégeztség« meg nem állapítható fokára emelje, csupán azt a mesgyét akarja elérni, amit magának előre kitűzött. Ez csak annyi erőt fejt ki, amennyire szüksége van, amaz annyit, amennyivel bír. Ez nem akár többet, amaz nem képes többre s megvetően elhagyja mindazt, ami — erejét meghaladja. Az igazán művészi vázlat nem bizonytalan kísérletezés, hanem egy tisztán, egyszerre, egységesen látott természetszeletnek

biztos megrögzítése, viszont ahol végcél a vázlat, ott próba csupán: hogyan lehetne ezt vagy azt a tárgyat jobban lerajzolni? A jó rajznak határozottnak, tömörnek, szinte egyetlen nyugodt crayon- vagy tollvonással körvonalozottnak kell lennie, míg a színes rajzon — legyen az aquarell vagy más — a színelemeknek határozottnak kell felelniük a fő fénytömegek sommás jelzésével.

A *Nemzeti Szalon* grafikai tárlatán ugyan a vázlatok vannak többségben, azonban — fájdalom — a legtöbbje egyszerű tanulmány vagy természet utáni rajz, sokszor tulontul bevégezett, elárulva, hogy a művész kép festésére akarja felhasználni. Pedig az ilyen rajz mindig száraz s nem enged bepillantást a művész lelkébe: mi forrott abban teremtés közben? Egy-egy futó jegyzet csak arra szolgál, hogy motívumul szolgáljon később, vagy egy-egy gyors-írói feljegyzés oly dologról, melylyel a művész majdan, alkotás közben nem akarja terhelni emlékezetét, nem adhatja vissza azt a fenséges nyugalmat, melyet egy harmonikus vázlat áraszt magából, mely — néhány vonással bár — de mindent elmondott, ami a művészt inspirálta. Egy könnyed halványszürke folt a krétarajzon; egy szinte láthatatlan, az alakot leheletszerű gyengédséggel jelző vonás, mely alig üt el a papirostól, hogy alatta még a papír texturája is érvényesülhessen — mesterien tökéletes lehet. De »dolgozz ki« rajta valamit, ami fölösleges, fess orrot, száját vagy fület a figurának s tönkre van téve rajzod. Rossz kép lett a jó vázlatból.

Vadász Miklós czeruza-rajzai, *Székely Andor* színes rajzai és *Simay Imre* toll- és krétarajzai felelnek meg legjobban a jó grafikai vázlat ideáljának. Ezeknek — főleg *Vadász*-ra és *Simay*-ra áll ez — mindegy: kimaradt-e itt-ott az alapozás, bevégeztek-e egy alakot egészen, avagy nagyobb darab fehér papír világít-e köröskörül, mint ahogy azt a »bevégeztség« kíváná, de azért úgy érezzük, a művész megtette az utolsó vonást is rajzán, olyan összhang árad belőlük. *Székely Andor* viszont éppen azzal éri el a festői hatást, hogy motívumaiból — párisi utcaszínek — mindent elhagy, ami nem szükségképpen jellemző s csak a grafikailag jól kihasználható dekoratív elemeket hangsúlyozza. Alaposan ki vannak gondolva ezek a rajzok s fégyelmezett érzés, biztos technika, aczélos kéz rögzítette őket a papírra.

Ez a biztos keze megvan *Wellmann Róbert*nek, *Glatz Oszkár*nak, *Rauscher Lajos*nak is, de ők inkább képet adnak, vagy studiumot. Ezt cselekszik a fiatalok közül *Frecskay, Góth*, az ifju *Glatter* és még többen is. Grafikai természetű dolgok inkább a *Nagy Sándor*, *Józsa Károly*, *Sarkadi Emil*, *Conrad Gyula* és egy talentumos novicziának: *Vészi Margit*nak rajzai. Az utóbbinak karrikatúráiban sok temperamentum és közvetlenség jelentkezik. Viszont aquarellben alig van valami felemlíteni való a *Boemm Ritta* edényein és intérierjein kívül s a rézkarcz is nagyon gyenge. Még *Lévy Róbert* a legerősebb. És el ne feledkezzünk valahogy a magyar grafika nagymesteréről: *Olgyay Viktor*ról, akinek ez a tárlat is többet köszönhet, mint a többi résztvevőnek együttvéve. Ha tanítványai itt nem lennének, mit mutogatna grafika gyanánt a Szalon?

Mit? . . . Tavasz tárlatot! Most is azt cselekszi az üres termekben, ahova grafika nem jutott. De ha a *Csók József* és *Potifárné*-ját, *Gulácsy Tarka* csoport a *hidon* című fantasztikus bijouját és *Fényes* két pasztelljét kiveszszük onnan, ugyan műcsarnoki színvonalra sülyedne ez a tavasz tárlat is!

Mely utolsó nyilatkozatunkért — ha netán tulságos gorombák lettünk volna — bocsánatot kérünk. De nem a Műcsarnoktól.

Tövis.

IRODALOM.

Derü-Boru.

— Szabó Endre költeményei. —

Van ebben az új verseskönyvben egy megkapóan kedves, szinte vidáman kedves elégia. Az apa írja a fiához: intelem, végrendelet, vagy ha úgy tetszik, hát évődés az étellel. Az apa küldi a fiát, vissza az erdőbe, élni a lombok alatt és megöregedni a tölgyekkel. Vadászni duvadra, tüzet rakni Pánnak és összefonódni újra a nagy, zugó mindenséggel, amelyhez voltaképpen tartozunk még e füstös, kormos városban is. A költő erdésznek küldi a fiát, hogy hadd legyen még egy utolsó gyökere a televénynyel, melyből őt átültették. Finom melanchólia és bájos humor van ebben, derü és boru, öreg poéta kaczerkodása a régi kedvessel. Ebből a versből érzem én ki legerősebben a Szabó Endre poétai karakterét. Ebből a versből egy egész kor lelke száll valómásba, az Arany utáni poézis koráé, melyet két kultur- vagy ha jobban tetszik: két termelési rend mesgyéjére állított a végzete és amely elszakadt az egyik világtól s nem tud még ölébe pihenni a másiknak. Az öreg Arany János még könybefutó szemmel, zord komorsággal és husz esztendeig tartó csüggedtséggel nézte az Akadémia nagy tükörlakai mögül a szakadékokat, mely e két világ és két felfogás közt van. Vagy két évtizedig nem igen irt semmi magához méltót, csak nézte az új világot, mely lassan kéményeket vert és füstöt kezdett okádni a Duna tulsó partján. De megénekelt egy szénásszekeret, mert eszébe jutott Szalonta, Nagykörös, egy kis tiszteletesné, egy pár horpadt sirdomb, a fiatalság, az el nem sirt szerelem és minden, ami falusi tavaszok párájában ringó emlék. S az utána való költők? Vidámságra fordították a fájó vágyakozást, tetterőre változtatták az ábrándokat, segítettek felépíteni a liberálisizmus korának Magyarországot, küzdöttek, martak, de este egy csendes zugban el-elborultak, lírai felvillanásokkal vissza-visszavágytak a világhoz, a régi jóhoz, melytől elvétettek. És most erdésznek küldik a fiaikat.

Ebből a kicsit paradox, kicsit vajudó korból kell megérteni s megítélni a költőit s ebbe a látószögbe kell behelyezni a Szabó Endre poézisét is, mely derüs és borus, mint egy napfényben reszkető plátán alatt a fű. A költő egyfelől a »Kandalló mellett« könnyű, vidám anekdotázó ritmusban olvasztja fel a szive humorát. Ez a multak iskolájára tartozik. De más oldalon hangulatokat él át az ujakal. A deres harmatban révedező emlékek boronganak neki is. Egy formás dialógusban, melynek átélői a költő és a halál, misztikus és örökké való hurokon fut végig az ujjá. A husvét kóválygó ünnepélyességébe egy csöpp epikurfesték vegyül: a feltámadás helyett az élni akarás jogát propagálja s ettől a cseppből valami különös valót kap az egész vers. A hétköznapi robotjába, emberek tépésébe, vezércikkbe szarkazmusába, állapotok karrirozásába, a szemlélődő bölcs vidám derüjébe beleborzongtak a mélységekből emelkedő hangok. A nemzeti napszámoskodásba jövő-sejtések, amelyek általánosan emberiek. Ezt a lírikust szeretjük mi legjobban Szabó Endrében.

De az olvasó-közönsége, amelynek élt, amelynek ír és amely még most is, mikor »csörgősapkájáról a csörgettyüt egytől-egyig levagdalta«, szerető visszhanggal olvassa s szavalja a versei javát, nyilván inkább az ő rusztikus bájjal gördülő anekdotázását szereti. S itt az igazi is az ő dévajkodó, magyarosan bele-belecsördítő jókedve. A fajbeliség erős önérzete van meg benne, de azé a fajbeliségé, mely már a nyugati reformvágyakkal van átítatva. Az ő Makója, aki már Spalatóban Jeruzsálem várát hódítja meg s áldomást is iszik rá kövér püspöki asztalnál, a dérrrel-durrall dolgozó

magyarság torza. És keserű irónia, sőt kijózanodás van benne, mint az Arany mosolygó tartózkodásában a nagyidai cigányok vitézsége fölött. Az ő mádi zsidója nem az az anekdotabeli, a pusztá kamasz-tréfa kómikus áldozata. Több annál, egy kicsit trabális, kicsit kirugni vágyó, hamis és érzéki, de alapszabályban becsületesen szolid rövidáru-kereskedő. Amilyenek a liberális Magyarország látja. És Anda Pál kuruczkapitány történeti alakját legendásan nevetséges évszázados magyar tragikómikum veszi körül: egy hős, aki nem tudott döntő rohamban csatát nyerni, mert tévedésből papucsot huzott sarkantyus-csizma helyett. Milyen vidám dolog és milyen szomorú.

Hát Madi Kovács György már tudott volna papucsban is csatát nyerni, sőt ami több, főhercegeket is mert papucsban megverni. Mert változik a világ, az erkölcs és ami egykor mulatságos volt, ma már nem is az és ami egykor csuf volt: a város piszkos göze, hajnalban hasadó őrlő munkája, lassan maga is poézis lesz. Kik által, kiknek a lelkeségéből — ma még nem igen látom. A jobbak elvagyódnak belőle, vissza az erdőbe, vagy tulra, az ismeretlen világba. Faluhelyre huzódnak, egy csendes kis kunyhóba, Juvenalist meg oroszokat fordítani, mint Szabó Endre is. És várni, »amig fábul ácsolt tokba« teszik s a temetésre »átnéz innét-onnét A kíváncsi alsó, felső szomszéd«. Egészséges, derüs kedvvel, jól végzett munka tudatával várni a halált. Friss és bájos poézis van e humorosra fordított lemondásban és ez a mosolygó ellentmondása a derünek-borunak véges-végig kicsendül a Szabó Endre kötetéből.

N. P.

KÖZGAZDASÁG.

A Közuti Vasut közgyűlése. A Budapesti Közuti Vasút Társaság most tartotta rendes közgyűlését *Jellinek* Henrik m. kir. udvari tanácsos, elnökgazgató elnöklete alatt. Elnök megnyitván a közgyűlést, konstatálja annak határozatképességét. Az idei évre vonatkozó jelentés részletesen beszámoló a lefolyt év üzleti tevékenységéről és az elért pénzügyi eredményekről. Az üzleti zárszámra szerint a rendelkezésre álló tiszta nyereség 3,663.566 korona 53 fillér. Az igazgatóság javasolja, hogy 119.998 darab részvény után az ötszázalékos kamattal együtt részvényenkint 26 korona és 8155 darab élvezeti jegy után darabonkint 16 korona, azaz 3,250.428 korona osztalékul fizetessék ki, a fennmaradó összeg a jutalékok levonása után, új számlára vitessék át. Majd néhány felszólalásra válaszolt az elnök. Az elnök zajos helyesléssel fogadott felvilágosításai után a közgyűlés 1687 szavazattal 17 ellenében hozzájárult az igazgatóság határozati javaslatához, tudomásul vette az évi jelentést, elfogadta a zárszámadást és költségvetést, a nyereségyelosztásra vonatkozó javaslatot és megadta a felmentvényt ugy az igazgatóságnak, mint a felügyelő-bizottságnak. Az elnök e határozat kihirdetése után közölte, hogy az osztalékot április 30-tól kezdve a társaság fizeti ki. Következett az óbudai temetői és a lipótvárosi vonalok építési és üzletberendezési költségeinek kötvények által való fedezésének tárgyalása. A közgyűlés a tett javaslatot elfogadta. Egyéb tárgyak elintézése után a régi választmányi tagokat újból megválasztották, mire a közgyűlés véget ért.

A Magyar Általános Kőszénbánya közgyűlése. Legjelentékenyebb iparvállalataink egyike, a Magyar Általános Kőszénbánya r.-t. április 25-én tartotta XVI. rendes közgyűlését, *Teleki Géza* gróf elnöklésével. A közgyűlésen *Szende Lajos* vezérigazgató előterjesztette az igazgatóság jelentését, amely vázolja az elmúlt év konjunkturális viszonyait, képet ad a társaság egyre fejlődő működéséről, a beruházásokról, valamint arról is, milyen módon igyekezett a vállalat munkásai javát szolgálni. A közgyűlés egyhangulag tudomásul vette a jelentést és jóváhagyta az előterjesztett évi zárszámadást, mely szerint az 1907. évi 3,562.258.96 K bruttó nyereségből 1,236.671.97 K értékcsökkenési tartalékokra és leírásokra, 310.000 K általános tartalékra, 30.000 K külön adományul a tisztviselők nyugdíjalapja, 50.000 K a bányatársaságok részére, 125.000 K munkásjóléti tartalékra, 198.182.18 K az igazgatóság és a tisztviselők alapszabályszerű jutalékára és 1.200.000 K a részvénytőke tizszázalékos osztalékára for-

dittassék, min a fennmaradó 412.404.83 K további leírásokra használtassék és a mult évről elővezetett 897.687.86 K nyereség-áthozat változatlanul új számlára vitessék elő. Mindezen javaslatokat egyhangulag elfogadván, a közgyűlés megadta a felmentvényt az igazgatóságnak és a felügyelő-bizottságnak és elhatározta, hogy az osztalékszelvényt a szokásos helyeken május 1-től kezdve husz koronával fogják beváltani. A megejtett választáson Bisteghi Rudolf és Szende Lajos vezérigazgató, kiknek tisztsége lejárt, újból beválasztattak az igazgatóságba. A közgyűlést követő igazgatósági ülés elnökké Teleki Géza grófot, alelnökké Bourgoing Othon bárót és Löw Tivadar dr.-t. választotta meg.

Az Adria m. kir. tengerhajózási r.-t. ápr. 30-án tartotta közgyűlését. Az évi jelentés szerint az 1907. üzletév mérlege 1.356.659 K tiszta nyereséggel záródik, vagyis 100,082 K-val kedvezőbb, mint az előző évé. E kielégítő eredményt csak az tette lehetővé, hogy a társulat hajóraját ez évben komolyabb természetű balesetek nem érték. Az Adria által képviselt Cunard-társaság magyar-amerikai vonalán a nyugati irány utasforgalma az északamerikai gazdasági válság miatt igen lényegesen csökkent, a visszavándorlás azonban Fiume felé is örvendetes arányokat öltött. Az áruforgalom a vonalán, különösen a kivitelben, kielégítő arányokban fejlődik, s remélhető, hogy a közvetlen északamerikai összeköttetés útján az továbbra is emelkedni fog. Az 1907. üzletév mérlege szerint az 1906. évről új számlára áthozott 37,020 K hozzászámítása után összesen 1.393,680 K állott a közgyűlés rendelkezésére, melynek hovaforrítása tekintetében a következőket határozták el: A lefolyt évi tiszta nyereségből, vagyis 1.356,659 K-ból az alaptőke kamatozására fordítanak 500,000 K-t és 42,833 K a tartalékalaphoz csatoltatik. 81,382 K az igazgatóság jutalékát képezi, míg 40,000 K a tisztviselők közt osztandó szét jutalék gyanánt. A fennmaradó 692,444 K-hoz hozzáadva az előző évről új számlára áthozott 37,020 K-t, még 729,464 K állt a közgyűlés rendelkezésére, melyből 600,000 K-t felülosztalékul fizetnek ki, úgy hogy a részvénytulajdonosok 22 K-val fogják beváltani. A még fennmaradó részből rendkívüli dotáció gyanánt 72,167 K a tartalékalaphoz csatoltatik, mely ezáltal 3,600,000 K-ra fog emelkedni. Új számlára 57,297 K-t visznek át.

HETI POSTA.

Győr. W. Ön nyilván úgy képzei, hogy *A Hét*-nél van tizenkét szoba, mindegyik szobában ül tizenkét ember, minden ember előtt áll tizenkét papirkosár és azok az emberek nem csinálnak egyebet, csak folyton folyvást bontogatják a beérkező paksamétákat és olvasás után részint bírálatot mondanak, részint a kosarakba hullatják azokat, tudniillik — nem a bírálatot. Hát ebben ön téved. Mi kisebb apparátussal dolgozunk: egyetlen egy szobában egyetlen egy ember ül és az se olvassa el a beérkező paksamétákat, csak beléjük pislant és olvasatlanul eregeti őket a feneketlen mélységbe. A pribék!

Casanova. Az ember versbe szedheti az egész világ-históriát és még se csinált semmit. Minket első sorban az érdekel, aki a verset megírta, ha azt az egyet nem találjuk, akkor az azt a verset nem írta meg.

Sárhely. T. J. Bizony nagy megkönnyebbülés az, ha az ember egy nagyot káromkodhatik. Nem értik azt az anti-alkoholisták, de mi értjük. Bár kissé robusztus a poéma, becsusztatjuk. Fogadjuk, mester, kézszerítésunkat. A Krisztusát!

Szeged. Z. A Petőfi-Társaságnak levelezőtágjai nincsenek, csak rendes tagjai. Vannak ugyan még tiszteletbeli tagjai is, de ezek csak arra valók, hogy a rendes tagoknak helyet csináljanak. A Petőfi-kandidátusok legkivált ezen tulajdonágukért őket nagyon tisztelik.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Csalódni emberi dolog, de nem okvetlenül kell. Ha e névre Réthy-féle figyelünk, úgy nem csalódnunk, hanem eredeti peméteftü-cukorkát kapunk 60 fillérért, még pedig egy kedvelt régi magyar házi-szert, mely köhögés, rekedtség és hurutos bántalmak sok ezer esetében oly kitünően bevált.

BUZIÁSI PHÖNIX ÁSVÁNYVIZ

**vese- és hólyagbajoknál
minden vizet felülmul.**

Kellemes, kissé savanykás ízű,
:: vasmentes, szénsavdus, ::
rendkívül üdítő asztali viz.

➡ **Orvosilag ajánlva.** ➡

Ivó-gyógymódrá használva, vesé- és hólyagbajoknál, a **vesemedence** idült hurutjainál, húgykő- és fővenyeképződésnél, a légutak és a kiválasztó-szervek hurutos bántalmainál kitünő hatásának bizonyult.

Prospektust kívánatra küld a forráskezelőség:
**Muschong buziási gyógyfürdő
igazgatósága Buziásfürdőn.**

*Kapható Budapesten: Édeskúty L., Wahlkampff és
Görög ásványviz-kereskedőknél és minden fűszer-
és csemege-kereskedésben.*

Étvágyat javít, gyomorrontást megakadályoz a

KRISTÁLY-forrás

szénsavval telített ásványvize. Legtisztább és legegészségesebb asztali és borviz. — Vidékre és külföldre kérjen fuvardíjmentes szállításról árjegyzést és címezze:

Szt. Lukácsfürdő-Kutvállalat, Budapest—Budán.

BOLDOG

az a család, ahol állandóan
Diana sóborszeszt
::: tartanak készletben :::

✿

Mindenütt kapható. 40 filléres, 1 és 2 K-ás üvegekben.

EGYEDÜLI KÉSZÍTŐ:

Erényi Béla

DIANA GYÓGYSZERTÁRA,
BUDAPEST, KÁROLY-KÖRÜT 5.

✿

Póstán legkevesebb 12 üveg szállítható utánvétel mellett

Oszt. császár és m. királyi udvari szállítók. **Csokoládé-gyárak: Pozsony, Köln, Berlin, New-York.**

STOLLWERCK-féle

csokoládé és sas-cacao
Elismert legjobb minőségű.
MINDENÜTT KAPHATÓ!